

מכון מניטו

שיעוריו של הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) על מתן תורה

תמלול וכותרות: איתי קולין

itaykolin@gmail.com

0585421421

כל הזכויות על התוכן שמורות למכון מניטו (ע"ר). ניתן להשתמש בתוכן בצורה חופשית לשימוש עצמי בלבד ולמטרות לימוד בקבוצה. אין אישור לפרסם את התוכן בכל אמצעי פרסום כלשהוא, לרבות הדפסה או במרשתת (אינטרנט). ללא היתר בכתב ממכון מניטו. לבקשות אישור לצרכי פרסום נא לפנות במייל ל: manitou.fondation@gmail.com
מכון מניטו | 2018

תוכן

3	האמונה בתורה שבע"פ
4	התגלות לישראל בדיעבד
4	כמים לים מכסים
5	עשרת הדיברות וקריאת שמע
7	הקב"ה משגיח על ההיסטוריה
7	האמונה מונוטאיסטית המוחלטת
10	הסכנה בלהציץ פנימה
11	התורה היא לא מהעולם הזה
12	ישראל והתורה לא שייכים לטבע העולם
13	כפה עליהם הר כגיגית
20	התורה כתנאי לקיום העולם
21	עשה רצונו כרצונך
21	בחירה חופשית והתגלות
22	דרך ארץ ותורה
23	ההסבר של הכפייה על פי המהר"ל
24	הפסק הנבואה והפסק הכפייה
25	האם קיימת מציאות של כפיית התורה בימינו?
27	רצון ה' הוא לברוא עולם ולבחור בישראל
28	לדעתן נבראו

... אבל אע"פ כן יש הרבה מקורות בגמרא שכל מצווה, אפשר לראות אותה ככלל של כל התורה כולה, לאו דווקא עשרת הדיברות.¹ יש סוגיות שמסבירים ש"ואהבת לרעך כמוך" – זה כל התורה כולה.² יש סוגיות שאומרות: "שבת – זה כל התורה כולה", וכן הלאה, אפשר... וכל תלמיד חכם יש לו שביל בתורה שדרך מצווה אחת רואים את כל התורה כולה.

למשל ה"פרי צדיק" כתב פירוש על החומש (ה"פרי צדיק" זה הרב צדוק הכהן מלובלין, זה חכם גדול, עצום, כן? שם, בסוף המאה הקודמת) וכל פרשה היה מסביר את כל הפרשה דרך מצוות שבת, הכלל של שבת. אם אתם מתקדמים קצת, אולי איזה שנה נלמד קצת איזה קטעים מה"פרי צדיק". זה לא קל, כי זה גדוש ממקורות מכל התורה כולה. טוב. אז מה היתה השאלה שלך?

קהל: אני לא כ"כ מבין את סדר ה... רש"י אומר...

מניטו: על סוף פסוק ט' כן?

קהל: ואם אני הבנתי נכון... אז...

מניטו: לא. מכיוון שיש שני פסוקים. לכאורה, מעיקרא, היה צריך רק הסבר אחד אם היה פסוק אחד. אז מכיוון שיש 2 פסוקים, זה מגלה לנו שמה רבנו השיב 2 תשובות: קודם כל, התשובה ב"וישב משה את דברי העם אל ה'",³ זה ראשונה. אבל אח"כ, מכיוון ש-"ויאמר ה'" אם ככה, אז אני בא לדבר "עמך" כדי שישמעו שאני אדבר עמך "וגם בך יאמינו לעולם", אז משה בא כסגור להסביר: לא שהם כופרים! אלא רצוננו לראות את המלך. זה הסבר שני, תפסת?

קהל: אבל הרצון עצמו כבר התגלה... רוצים לשמוע... כל אשר דיבר ה'...

מניטו: אליבא דמשה. אליבא דמשה. לפי רש"י.⁴ אבל לפי הפשט הפשוט זה ברור: אם ה' אומר אנחנו מקבלים, אבל מה שאתה משה אומר את זה, זה דומה ל... נצרות... מה זו אוניברסאליות כזו. אנחנו העם העברי ושאר הגוים זה שאר הגוים, שישתדרו עם הכהנים שלהם, מה לנו להיות כהנים של כל העולם כולו?! אתה תופס את התגובה? וכדי להוסיף על השאלה שלך. ולכן מה שנשאר, זה מה שהחכמים פירשו על: "וגם בך יאמינו לעולם" – על המכה, "וגם בך" יאמינו. מה זה "וגם בך"? לא רק בי, אלא גם בך. אבל אני לא צריך את ה"גם", זה הפשט של "בך". לא רק בך, אלא בכל תלמידי חכמים של כל דור ודור.⁵ פה משה בבחינת תורה שבע"פ. לא רק בך, אלא בסנהדרין, במצוות מדרבנן, במשה שבדור. "גם" זה לרבות כל הדורות. כל תלמידי חכמים של הדורות. היה צריך, כן?

האמונה בתורה שבע"פ

כי העניין הוא ככה: כשהקב"ה מתגלה – מי יכול להכחיש? זה בלתי אפשרי. אבל כשהתלמיד חכם בא ואומר: "הנה פירוש דבר ה'" – אז כולם אומרים: "אתה? מאיזה זרם אתה?" נכון? הבעיה היא לא עם התורה שבכתב, זה עם התורה שבע"פ! עיקר התורה זה התורה שבע"פ! זה התורה החיה. יש פסוק מלא: "על פי הדברים האלה כרתי ברית אתכם"⁶ – על התורה שבע"פ של הדברים, על פי הדברים, כן? כי באופן פשוט: אף אחד בעולם [לא] יכול להכחיש את התנ"ך בבחינת תורה שבכתב – זה כתוב! מי יכול להכחיש. זה כתוב. אם פעם היה דבר ה' בעולם – זה אותו ספר. כולם מסכימים בזה. אפילו אלו שאינם מאמינים בזה, ולכם נקראים "מינים" מכיוון שאינם מאמינים, אז הם "מינים"... אבל הם לא מכחישים שזו התורה שאינם מאמינים בה, כן? תורה שבכתב זה עובדה, אף אחד לא יכול להכחיש. יש הרבה אפיקורסים באוניברסיטאות שכל העולם שלהם זה "ביקורת המקרא". מה... אינם מאמינים כלום בזה! כן? אבל הם חיים מזה. הם חיים מזה. אנחנו צריכים במדינה, אנחנו צריכים אותם כדי לנקות את הרחובות, כדי... לא! הם עוסקים בתורה שבכתב - "ביקורת המקרא". יש בתורה שבכתב משהו מושך אפילו אפיקורסים. לא! אני רציני! זה הפתעה. אני מכיר מרצים באוניברסיטה ששקעו בספרי קבלה

מהשכם בבוקר עד העריב הערב. ולא מניחים תפילין, לא אוכלים כשר, אבל אצלם – זה החכמה. טוב, זה, עם ישראל זה עם מוזר כן? יש עם זר, אבל יש עם מוזר.

אבל תורה שבע"פ – זה הבעיה! ובהגדה בשבת "כפה עליהם הר כגיגית"⁷ – הכוונה זה התורה שבע"פ, זה לא התורה שבכתב. יש רמז בקבלה: **וַיֹּאמֶר יְקוֹק אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֵנָן.**

התגלות לישראל בדיעבד

אני רוצה לומר: למה דווקא ב"עב הענן"? כי המטרה הראשונית – לא היתה להתגלות לישראל, רק למשה! וזה פסוק מפורש: **בְּעֵבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹד.** כי עם ישראל לא היה מסוגל לזה. לא היה עוד באותה מדרגה שהיה יכול לקבל את זה. זה היה מסוכן בשבילו. ולכן יש הרבה מדרשים: "פרחה נשמתם"⁸. לפי הפסוק בשיר השירים: "נפשי יצאה בדברו". מי שמבין את הפסוק הזה מבין הרבה דברים. כל עוד לא מגיעים ברמה של משה – זה מסוכן להם. הם צריכים משה. ולכן יש איזה רמז ש"עב הענן": "עב" זה בגימטריא 72 – זה הסנהדרין. "עב הענן" זה ה... איך אומרים את זה בעברית? זה מה שמגן עליהם. האור הוא כל כך חזק שהם צריכים לראות ולשמוע מאחורי הפרגוד, מאחורי עב הענן.

ויש פסוק שבעל התניא הסביר את זה יפה: "כי שמש ומגן ה' אלוקים"⁹. הוא גם השמש וגם המגן מכוח השמש, ה' אלוקים. אז זה הרמז לסנהדרין. רק תלמידי חכמים יכולים להיכנס לפני ולפנים. אבל עם ישראל לא מסוגל, הוא צריך לשמוע את זה מתלמיד חכם. ולכן כל הבעיה זה לְאָמַת את התלמיד חכם. זה מתחיל במשה רבנו "רבן של כל ישראל"¹⁰.

ורק לעתיד לבוא "ומלאה הארץ"? ...

כמים לים מכסים

קהל: כמים לים מכסים

מניטו: כמים לים מכסים¹¹. ויש פירוש יפה: כמים לים מכסים. למה אני צריך "כמים לים מכסים"? ים זה הקרקע של הים, כל אחד לפי מידותיו: מי שענו הרבה, נמוך הרבה, יש לו הרבה תורה. מי שגבוה מכיוון שהוא גאה – יש לו קצת תורה. אתם מבינים? "כמים לים מכסים", זה תלוי ב... כי "עקב ענווה יראה"¹². אם אין ענווה אין תורה. זה ברור. מי שרוצה להיות רב בתנאי שהוא רב ראשי – זה סימן שהוא מה"ע"רב רב" שהם אמרו "נְתַנָּה רֹאשׁ וְנִשְׁוֶבָה מִצְרַיִם"¹³ וזה פשוט. וזה ידוע. ולכן יש הרבה ענווים בישראל... "כענבים במדבר"¹⁴. טוב, ענווים במדבר.

אז זה העניין. אז עכשיו נחזור למדרש שלנו. והנושא הוא (אני לא יודע אם יהיה לי מספיק זמן כדי להגיע אפילו לנושא אבל נתחיל) ותיקחו את הדפים ותלמדו את זה בשבועות כן? יש לכם הזדמנות לשיעורי בית כי יש לכם פנאי, קצת? טוב. זה מושג של החג.

זה העניין של ההקבלה בין איחוד ה' לפי הפסוק: **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְקוֹק אֱלֹהֵינוּ יְקוֹק אֶחָד.** ואיחוד ה' לפי הפסוק: **"אֲנִי יְקוֹק אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים."** זה הנושא. ודרך אותה פתיחה של הנושא, ההקבלה של עשרת הדיברות וכל התוכן של קריאת שמע: קבלת עול מלכות שמיים וקבלת עול מצוות לפרטים. טוב, אז נתחיל:

סיימתי בדף. איפה נתחיל? **מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום. רבי לוי ורבי סימון**¹⁵. אז יש פה לא מחלוקת אלא אליבא דרבי לוי, אליבא דרבי סימון. **רבי סימון אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקיימה.** טוב זה נושא בפני עצמו, נמשיך. **רבי לוי אמר מפני שעשרת הדיברות כלולין בהן.** מפני שעשרת הדיברות כלולים בפרשיות של קריאת שמע.

עשרת הדיברות וקריאת שמע

פה, רק בקצרה, זה עניין של הלכה: מאיזה פסוק אנחנו לומדים שיש חובה לקרוא קריאת שמע? זה שאלה שאני שואל. אנחנו רגילים לדעת: יש מצווה של קריאת שמע. מאיזה פסוק אנחנו לומדים את זה?

קהל: מהתנ"ך

מניטו: תגיד את הפסוק?

קהל: ...

מניטו: בקול רם. "והיו הדברים האלה..."

קהל: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום"

מניטו: "מצווח היום", תמשיך

קהל: "בשיבתך בביתך..."

מניטו: לא.

קהל: "ושיננתם לבנך ודיברתם בו"

מניטו: מה קורה לך...? החזן הראשי... "ודיברת בו בשבתך בביתך"

קהל: "ובלכתך בדרך"

מניטו: "ובשכבך ובקומך" טוב אנחנו רגילים לומר: זה השורש של המצווה. זה לא נכון! יש מחלוקת בגמרא! יש מחלוקת בגמרא יותר עמוקה מזה: אם קריאת שמע היא מדאורייתא או מדרבנן. ואין נפקא מינא מזה. זה מחלוקת פתוחה, יש דעות מזה ודעות מזה. למי שאומר מדרבנן אז זה לא מאותו פסוק. למי שאומר ק"ש זה מדרבנן (אח"כ אני אסביר את הדעה ההיא) "ודיברת בו" זה בדברי תורה! והפסוק הזה זה תלמוד תורה, זה לא ק"ש, כן? מי שאומר מדאורייתא יש סמך, זה לא ברור, יש סמך מהפסוק הזה. ולכן יש מחלוקת בגמרא: אם זה מדאורייתא – "ודיברת בו", אז המצווה של ק"ש זה עד כאן. זה "שמע ישראל", "ואהבת", "והיו". ואחר כך "ודיברת בו" – איזה "בו"? 3 הפסוקים האלו, לא יותר. הבנתם? זה לא קל כן?

עכשיו אני מגיע ל... זה עניין של גמרא פשוטה. עניין של הדעה הראשונה. אני רוצה להסביר לכם את זה בקצרה מאד, כי זה סוגיה שלמה. העניין הוא ככה: ההגדרה של ק"ש – אנחנו מוצאים את זה במשנה, בהתחלת פרק בברכות, כן? הפרשה הראשונה נקראת: "קבלת עול מלכות שמים", והפרשה השניה נקראת "קבלת עול מצוות", והפרשה השלישית זה: בין ביום ובין בלילה. טוב. זה עניין אחר. אבל, סה"כ, ההגדרה של קריאת שמע זה קבלת עול מלכות שמים תחילה, ואח"כ עול מצוות.

ולכן למי שאומר שק"ש זה מדאורייתא זה קשה מאד, למה? מכיוון שדווקא דרך אותה מצווה אני מקבל כל המצוות כולל קריאת שמע! ולכן יש מעגל סתום. נכון? יש סתירה! התורה יכולה לצוות לי כל המצוות – חוץ מאחת: קבל אותי. כשאני מקבל את התורה – יש לי כל המצוות: עול מלכות שמים ועול מצוות.

אבל אם ההגדרה של קריאת שמע זה קבלת עול מצוות – מאיפה בא החובה של ק"ש? ולכן צריך לומר: מדרבנן. רבנן אמרו לנו – "אתם צריכים לקיים את המצוות". התורה לא יכולה לומר את זה! תפסתם את ה...?

ולכן למי שאומר מצוות ק"ש מדרבנן – מאיפה אנחנו לומדים אותה מצווה? מדרבנן? מהתורה? ויש דעה בגמרא באותה סוגיה מפסוק "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד". אע"פ שיש ערב ובוקר – ה' אחד. אז

מיד כשאנחנו מגדלים שאנחנו חיים בעולם שיש 2 רשויות לכאורה – יש מצווה לומר "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד". תפסתם את זה? טוב.

ולכן למי שאומר זה מדאורייתא – אז הסמך זה "ודיברתם בם", ("בשבתך בביתך..."). למי שאומר זה מדרבנן – הסמך זה "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" (אם אתם רוצים נלמד את זה בגמרא, אבל אני לא חושב שצריך). זה דומה מאד למחלוקת שיש פה בין רבי סימון לרבי לוי: רבי סימון אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקמה רבי לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בהן. טוב, תחשבו על זה: ר' לוי זה לפי השיטה מדרבנן או מדאורייתא? ורבי סימון דאורייתא או דרבנן? זה שאלה בשבילכם. אז נמשיך:

[שמות כ ב] אנכי ה' אלהיך [דברים ו ד] שמע ישראל ה' אלהינו. לא יהיה לך אלקים אחרים על פני ה' אחד. לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ואהבת את ה' אלהיך.

אתם רואים, זה מתחיל הקבלה בין פסוק מקריאת שמע, פסוק מעשרת הדיברות. וזה נותן חיזוק לזה: הפסוק של ק"ש מסביר קצת יותר את הפסוק של עשרת הדיברות, ולהיפך – הפסוק של עשרת הדיברות מסביר עוד יותר את הפסוק של ק"ש. תפסתם? אז אתם יכולים ללמוד את כל השאר, ונתחיל ב-2 המצוות הראשונות, את הפסוקים הראשונים.

לפי הקבלה יש הבדל בין "ה' אלוקיך" ו"ה' אלוקינו". אבל מכל מקום לפי הפשט נקבל את זה כאילו זה אותה משמעות: "אנכי ה' אלוקיך", ו"שמע ישראל ה' אלוקינו". תראו במשך המקרא בחומש, יש הרבה פסוקים שנאמר: "ה' אלוקיך", ויש הרבה פסוקים שנאמר "ה' אלוקינו", כן? אז אני רק אסביר לכם את התשובה של הקבלה, ולא נלמד את זה: אחד זה לדור יציאת מצרים, והשני זה לדור הכניסה לארץ. טוב, אני לא רוצה להסביר מי זה "ה' אלוקיך" ומי זה "ה' אלוקינו", זה לימוד קבלי, אבל תדעו שיש נושא כזה: יש דור שקיבל "ה' אלוקיך" ויש דור שקיבל "ה' אלוקינו". מי יותר גדול, מי... טוב זה נושא בפני עצמו. אבל מכל מקום לפי הגמרא, זוהי ההקבלה.

אז בקצרה אנחנו צריכים להבין מה הכוונה של הפשט של הפסוק הראשון בעשרת הדיברות, ומה הכוונה של הפשט בפסוק הראשון של ק"ש. זה מובן? השאלה היא מובנת כן? טוב. ועכשיו נחזור לטקסט שלנו. ואני מזכיר לכם בקצרה מה שלמדנו במדרש הקודם השייך לנושא שלנו. כן?

קהל: אם אני לא טועה [...] על עשרת הדיברות אז הוא כולל את "פרשת ציצית"

מניטו: נכון, נכון, יפה. אני לא רציתי להתייחס לזה, רק ברמיזה, אבל מכל מקום החכמים תיקנו את ההקבלה כשאח"כ תיקנו שבק"ש אין רק 2 פרשיות אלא שלושה.

קהל: אבל אפשר למצוא שגם ב2 פרשיות...

מניטו: לא. לא. ופה זה שלושה כן? לא, צריך לבדוק, אני לא זוכר אם זה פה או במקום אחר.

טוב, זה פלא: כל יום שני אני... יש משהו באוויר ש... מוזר. וזה מלווה אותי עד יום שבת. איפה זה נפסק? כנראה שזה בושם... מארובות. אז אני אנסה...

טוב אולי אני אתחיל בעשרת הדיברות: מה שלמדנו, אם אני זוכר בשיעור הקודם, בפרק כ', שרשיי הסביר את המילה "אנכי", זוכרים את זה? כן? (תגידו לי אם למדנו את זה בשיעור הקודם) כי היה צריך לומר: "אני", כן? אבל "אנכי" - יש משמעות יותר מדויקת מ"אני". "אני" זה קצת... "אני" זה הגדרה. אבל "אנכי" זה לְאִמַּת שְׁהַמְדַּבֵּר בעשרת הדיברות הוא שהוציא ישראל ממצרים. זוכרים את זה כן? ואתם זוכרים איך רשיי הסביר את זה, ראינו את זה כבר בשיעור הקודם, תחזרו על רשיי בעצמכם¹⁶.

אז יש עניין של איחוד ה' [ש]טמון בפסוק הראשון של עשרת הדיברות. איחוד בין מה ומה? כשאומרים "איחוד" זה רמז לשתי מידות [ש]צריך לאחד אותן. מהם שתי המידות האלו בפשט של ה"אנכי"? הפסוק של "אנכי".

קהל: "גיבור מלחמה"...

מניטו: מה? יותר בקול רם, לא שמעתי

קהל: על פי רש"י זה גבורה ורחמים

מניטו: איך אתה רואה את זה?

קהל: רש"י אומר: "לפי שנגלה בים כגבור, ונגלה כאן כזקן מלא רחמים"

מניטו: יפה. אבל זה דרש על רש"י, זה לא הפשט של רש"י. כי בלשון המדרש זה "חסד וגבורה"¹⁷, רחמים זה האיחוד כן? זה רק הפשטנים שלא יודעים את הדרש שאומרים: "דין ורחמים". אבל לפי הלשון לימודים של הדרש זה "חסד ודין" ו"רחמים" זה האיחוד. ו"דין" זה "גבורה" זה ידוע.

הקב"ה משגיח על ההיסטוריה

לא, זה קצת יותר עמוק. אולי תחזרו על רש"י שלמדנו כבר, זה ב"אשר הוצאתיך מארץ מצרים"...

דבר אחר (הרש"י שאתה אומר): **לפי שנגלה בים כגבור מלחמה, ונגלה כאן כזקן מלא רחמים.** הכוונה זה: בַּיָּם זה קשור לכל הסיפור של התורה על ההיסטוריה של עם ישראל. דהיינו – הקב"ה כמשגיח על ההיסטוריה של העמים ובפרט על ההיסטוריה של עם ישראל, והוא מתגלה דרך המלחמות של ישראל. ויש פסוק מלא של המדרש, הרבה נושאים, שנאמר: "ה' איש מלחמה"¹⁸ – מה שקורה במלחמות זה השגחה של ה'. זה נושא לא קל. יש פרק שלם ב"אורות" של הרב קוק שמסביר כי בכל מלחמות שיש בעולם – זה מקרב את הגאולה¹⁹. טוב, זה נושא מפחיד. אני לא מציע ללמוד את זה.

יש דרך אחרת, אבל האנושות בחרה את הדרך של מלחמה. אז כשבאים הגוים בטענה: 'אנחנו עשינו את המלחמות' – הקב"ה אומר להם: מה כתוב בתורה? "ה'" – אני עשיתי, "ה' איש מלחמה"²⁰.

טוב, אז זה סוג אחד של הגדרה של השגחה: השגחה על העולם דרך ההיסטוריה של העולם, מחוץ לכל עניין של מידות רוחניות, ערכים, מצוות, מוסר, אלא – המציאות. דרך המציאות הטבעית, כן?

האמונה מונוטאיסטית המוחלטת

פה צריך להגדיר מהי האמונה של עם ישראל לפי התורה, זה שונה מהאמונה של כל דת אחרת. בכל דת אחרת, אע"פ... אפילו הדתיות, הדתות המונוטאיסטיות שמאמינים, אבל... אומרים את זה בלשון שלהם, אבל לא יודעים מה יש בלבם. מאמינים שיש אל אחד יחיד ומיוחד, אבל רואים את העולם, את המציאות, את העולם החיצוני – כשייך לשטן. והקב"ה מתגלה בַּק דרך הרוחניות. כל מה ששייך לעולם פְּעוּלָם – זה מחוץ לדת. אתם תופסים את זה כן?

קהל: מי [...] את זה?

מניטו: זה טעות של חרדים, כי הגישה החרדית זה עוד משהו... זה קצת יותר קשה מזה. זה ממש עבודה זרה מוחלטת. יש... זה 2 רשויות! כן? יש נאמר, נטייה, מכשול בחרדיות שאולי... אבל... חלילה לומר את זה אפילו מהחרדים. זה ממש עבודה זרה מוחלטת. זה עבודה זרה של 2 רשויות כן?

קהל: מה זה 2 רשויות?

מניטו: זה השטן שהוא מלך העולם, והקב"ה שמגלה את התורה, את המוסר, את הרוח, אבל כל המציאות, כל זה, כן? העולם החיצוני – כל זה שייך ל... [משהו בצרפתית] ויש להם גימטריות גם כן, יש

להם "ריבונו של עולם" אותיות ר.ש.ע. ריבונו של עולם אותיות ר.ש.ע. אתם רואים... ויש מיסטיקה מיוחדת שנקראת ביוונית "הגנוסיס" [הגנוסטיס] זה עבודה זרה של 2 הרשויות. ושבורא העולם במציאות של העולם – הוא השטן, זה לא האל. האל האמיתי בשבילם זה הנחש. טוב זה שטויות של גוים. אבל יש הרבה הרבה יהודים ששקועים בזה. כל הכתות... אפילו בארץ יש הרבה כתות כאלו. טוב. חוץ מהשולחן. זה ממש עבודה זרה גמורה.

בנצרות לא יצאו מזה. אפילו שהנצרות לחמה נגד "הגנוסיס". לחמה בהתחלה, דורות שלמים, מאות בשנים היתה מלחמה נוראה בין הנוצרים והפרסים האלו. אבל מכל מקום יש משהו בזה, כן? הגישה לשטן בנצרות זה כבר 2 רשויות. לכן אמרתי: אומרים בפה שהם מונותאיסטים, אבל מתנהגים כאילו דואליסטים. זה מובן? טוב. כן?

קהל: איך אפשר לתקן את העבודה זרה הזאת?

מניטו: צריך לקרוא תהילים

קהל: לא, [...] מצד עצמם?

מניטו: ולשלוח טילים... אין תיקון, אין תיקון. זה ממש מחלה, שיגעון, זה... לפי דעתי זה מחלה נפשית.

קהל: מנהגו של עולם לא נוטה יותר ל[...]. הקדום?

מניטו: לא, תלוי מי חי את העולם. מי חי את העולם? אולי אני אסביר את זה לפי הדרש הידוע: "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל". אם אתה רשע – אותה תורה זה סם מוות, אם אתה צדיק – אותה תורה זה סם חיים²¹. אז זה אותו דבר: אם אתה רשע – העולם זה גהנום. אם אתה צדיק – העולם זה גן עדן, אותו עולם. זה מובן? זה לא בדיחה כן?

קהל: כן, כן, אבל אפשר...

מניטו: רק דקה, יש לי פה דיוק יפה: העולם זה גשר צר. צ"ר זה או צדיק או רשע. מה אתה...

קהל: זאת [...] גם כן... או צדיק או רשע, אבל...

מניטו: לא, לאותה אמונה, כן?

קהל: כן, אבל אפשר לחזור מהעניין הזה של הרשע

מניטו: לפי דעתי... לא, אפשר לקוות.

קהל: אפשר לקוות, אבל...

מניטו: "צו לצו, קו לקו"²². אין לי בזיכרון שלי דוגמא מזה. כי מי שחוזר בתשובה מעבודה זרה זה קודם סימן שלא היה באמת עובד עבודה זרה, ואם לא כן לא היה יוצא מזה. "וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ"²³. למה התורה אומרת את זה ככה? אין תשובה? מה זה "וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ"? צריך לבער. לפי דעתי בדור שלנו, בעם ישראל, אין הרבה כאלו, אבל היו. והתלמידי חכמים הגדירו אותם: "השדין היהודאין"²⁴. עד כדי כך - "שדין יהודאין".

קהל: דווקא בארץ ישראל?

מניטו: בעם ישראל אמרתי. שמעת "בארץ ישראל"? בארץ ישראל אין אף אחד; "וְיִכָּפֵר אֲדָמְתוֹ עִמּוֹ"²⁵. כי כדי להגיע ליצר הזה [?] צריך להיות משוגע קצת, אבל לא מאותו שיגעון... זה ממש האכזריות הכי נוראה. תפיסה של העולם כעולם שברא הקב"ה – זה... פעולת השטן. צריך... אתם צריכים לגלות את זה: יש בתוך לב ונפש של הגוים יאוש עמוק מאד על העולם הזה.

קהל: [...]

מניטו: זה דומה. זה פחות פחות חמור המנכאיזם. כי המנכאיזם רואה חלק כזה וחלק כזה. אבל הגנוסטי זה – הכל רע. ו... טוב אני לא רוצה להיכנס בשטויות שלהם, אבל צריך להבין שזה קיים: זה הנטייה הדתית של הגוים – הדואליזם, ה-2 רשויות. טוב זה מובן?

וההוכחה – זה כשפגשו, (כך אומרים? פגישה, כן?) כשפגשו את האמונה של עם ישראל כולם התחילו להאמין בזה, ומתיימרים להיות הם ישראל, זה הצרה. עד כדי כך אהבים אותנו, ש... הם רואים את עצמם כישראל...

טוב, מי שפעם ידע מה זה נצרות, הפולחן הנוצרי, אז הוא מגלה שזה קשור לזה. טוב, אתם לא יודעים איזה מזל יש לכם שנולדתם יהודים. לכן אומרים: "אין מזל לישראל"²⁶.

טוב, אז יש עוד שאלות?

מי שבקי בספרות שלהם, יודע את זה. יש איזה יאוש עמוק מהחיים, מהמציאות, מהעולם. רואים את זה כ... אבל מכיוון שיש תנ"ך בעולם, כך אמרו הנביאים, אז הם מאמינים. אבל כשלעצמם – זה בשבילם, כי מנהגו של עולם זה גהנום. כי אתם יודעים שגהנום זה אותיות מ.נ.ה.ג. אבל מנהגו של עולם זה גהנום בשבילם. טוב. זה מובן כן?

אז מאיפה יצאנו כדי להגיע לגהנום...? פתח הגהנום.

קהל: ...המידות

מניטו: כן, אז המידה הראשונה, זה ההשגחה דרך העולם, דרך התפקוד של העולם. וזה רק ביהדות שמגלים אותה אמונה: שזה מה שקורה בעולם המציאות, בעולם החיצוני [דופק על השולחן] – זה הקב"ה שהוא משגיח. ואין אחר עוד²⁷. אתם מגלים איך אותה אמונה של איחוד ה' היא עמוקה מאד, כן? לא רגילים לזה. כולם אומרים: "איחוד ה', הוא ברא את העולם, הוא נתן את התורה", אבל סופסוף פחות או יותר רואים את העולם מחוץ להשגחה. כאילו תפקוד עיוור של עולם בפני עצמו, כן? חוקות הטבע ותפיסה של החוקתיות בטבע – שטנית, כן? ואם החוקתיות של הטבע היתה כפי שהם אומרים – זה נורא ואיום, זה גהנום, כן? אבל אינם מסוגלים לתפוס בטבע – [כ]הבריאה של הבורא. זה מובן מה שאני מסביר פה? זה אחד מהסודות של השבת - בשבת אנחנו מעידים שאנחנו יודעים שהעולם כמות שהוא הוא בריאה של הבורא. זה מתגלה לנו בשבת.

וזה המידה הראשונה, כן? כי "גיבור מלחמה" זה שייך למידה הראשונה של ההשגחה דרך ההיסטוריה. ויש הרבה מאמינים, ועכשיו אפילו בארץ ישראל שלא מקבלים את זה. כי מה שקורה בהיסטוריה של עם ישראל – זה השגחה של ה'. הם לא מתיימרים לומר כמו הגוים האלו – שזה מעשה שטן, (זה רק במאה שערים אומרים את זה) אבל אני מסופק שהם מאמינים באמת... הם שוללים לגמרי כי במאורעות של ההיסטוריה – זה השגחה, ובפרט בהיסטוריה של עם ישראל. הם אומרים: "זה מאורעות פוליטיות, מחוץ לדת, אין שום משמעות דתית, אין שום משמעות אמונית לזה. מדינת ישראל זה חול, לגמרי חולי". ואתם מאמינים בביאת המשיח? "כן כן. אבל רק במשיח שלא בא. כי אם הוא מגיע – צריך להפסיק להאמין, אז אנחנו ממשיכים להאמין". תפסתם את הגישה שלהם כן?

למשל לייבוביץ²⁸, מכיוון שדיברתי בעיקר על הגישה שלו. אבל יש הרבה... "ובני קרח לא מתו"²⁹, יש הרבה בנים ל...

קהל: יש...

מניטו: כן כן. יש הרבה קטנים. טוב. ואצל הגוים אף אחד לא היה מתייחס ברצינות לכל מה שהוא אומר, כן? אבל בעם ישראל – זה הפילוסוף. נכון?

טוב. לא, לא גמרתי על זה, אני לא רוצה לפגוע.

הסכנה בלהציץ פנימה

אז זה המידה הראשונה: הגילוי שכינה דרך חיי הטבע, אע"פ שאנחנו נמצאים בתקופה של הסתרת פנים. זה נסתר, אבל זה קיים. ומכיוון שזה נסתר – אסור להתייחס לזה. זה נקרא "חכמת הנסתר", זה שייך לנסתרים... כן? יש פסוק בתהלים: "בסוד ישרים ועדה"³⁰. רק המקובלים יודעים איך זה מתפקד. מי שאינו מקובל, במובן הרציני, אסור לו להתייחס איך מתפקדת ההשגחה בטבע, כן? תפסתם מה שאני אומר. כי זה מביא מיד לבית חולים. לחולי נפש. מיד. ויש הרבה חולי נפש, ב... לא רק ברחובות, גם בישיבות, ולא יודעים שהם חולי נפש מכיוון ש... רחמנות. אבל הם באמת חולי נפש מכיוון ש... מנסים לראות איך זה מתפקד. "הציץ ונפגע"³¹. זה גמרא מפורשת. אסור. כל עוד שזה בהסתרת פנים – זה בהסתרת פנים, אבל זה עניין של אמונה. זה מובן? טוב.

יש שאלות על זה?

קהל: ...

מניטו: רק דקה, כי יש לי חתול בגרון. איך אפשר מה?

קהל: איך אפשר באמת ל... יש אנשים שאומרים ש-לך תעשה זה, ע לפי הקבלה מומלץ...

מניטו: צריך לברוח מזה. זה מסוכן מאד. וזה עולה כסף... חבל על ממון ישראל... התורה חסה על ממון ישראל³²...

טוב, יש כמה רבנים בעלי רוח הקודש, הם ידועים, אין הרבה, צריך לסמוך עליהם, אבל יש הרבה שרלטנים, איך אומרים את זה?

כפי שהסברתי לכם אני הכרתי את "באבא סאלי" ז"ל, הוא היה אחד מהם, אבל עכשיו זה "באבא שקרי", זה משהו אחר לגמרי. לא, באמת, אני רציני! צריך לברוח מזה... זה זה... בושה וחרפה.

והסימן שזה לא אמיתי – שהם מצליחים. זה הסימן. יש פסוק: "מדוע דרך רשעים צלחה"³³. זה... איזה... מה רוצה לומר הפסוק? מדוע דרך רשעים צלחה? איזה דרך רשע ש... דרך רשעים שמראים עצמם כצדיקים – מדוע זה מצליח? זה טיפשות של עם ישראל. זה התשובה. תפסתם את זה? יש מילה, אני לא יודע למה זה לא מילה עברית: "גנגסטרים"...

טוב, אז אנחנו חוזרים... זה ממש קוסם קסמים! כל מי שמתיימר להשתמש בקבלה מעשית – זה בידוע שזה גנב. ו"גנב" זה אחד מהשמות של יצר הרע. טוב צריך לזרוק את כל זה. לא לא, אני רציני מאד, כן? אם אתם צריכים כתובת, אני יכול לתת לכם כתובת אמיתית, אבל יש אחד מעיר ושניים ממשפחה, לא יותר. אבל לפי דעתי אתם בריאים, אתם לא צריכים את זה, תודה לאל. זה הכל בסדר...

קהל: [...]

מניטו: תשמע, זה איך אומרים את זה בעברית? [צרפתית] אתה צריך לשלם כסף כדי לדעת שאתה צריך לקרוא תפילה כל יום?

קהל: [...] פעם... לפי הקבלה יש...

מניטו: כן, זהו. טוב, אשרי המאמין. טוב. למה לעם ישראל להיכנס את הראש בחורים כאלו? יש לנו תורה פשוטה כן? "תורת ה' תמימה"³⁴ למה להיכנס בכל... מי שחולה, וצריך תרופות – אז אפשר למסור כתובות. אבל מי שבריא שיהיה בריא, כן? טוב, זה מובן? אז תהיו בריאים, זה העיקר. אז נמשיך.

התורה היא לא מהעולם הזה

אז המידה השנייה זה "זקן מלא רחמים", זה "דין תורה". ו"דין תורה" זה תורה מן השמים. התורה היא לא מהעולם הזה. צריך להבין את זה עמוק. התורה, זה פשוטו כמשמעו, זה תורה מן השמים.

אני אסביר לכם מדרש ידוע בהקשר לאותו נושא: ש-כשמשה רבנו רצה לעלות לקבל את התורה המלאכים אמרו כל מה שאמרו: "מה לילוד אשה בינינו?"³⁵ ואתם מבינים? לפי המדרש זה ברור? התורה שייכת לעולם אחר! "תורה מן השמים" זה פשוטו כמשמעו!

אני חוזר על מה שראינו בהלל של פסח: אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה כמתנה – דיינו. צריך להבין את זה: נשמות ישראל הם שייכים לאותו עולם שבאה התורה. גם כן נשמות ישראל הן מן השמים. ולכן נשמות ישראל שייכות לתורה. והסוד זה: נשמות של הגרים. וזה למדנו כבר: סיבות ה', סיבות ה'. אתם זוכרים? זה היה השיעור הזה, אני לא יודע.

והתורה אינה טבעית לעולם. אין התורה מתקבלת בירושה³⁶. ויש הרבה הרבה מקורות לזה. למשל אנחנו מתפללים: "ותרגילנו בתורתך"³⁷. התורה נקראת "תורת ה'" והיא ניתנה לאדם שמקבל את התורה, שמסוגל לקבל את התורה, ולא כל אחד מסוגל לקבל את התורה, למה מכל האנושות דווקא ישראל קיבל את התורה.

התורה יש מה לומר, יש לה מה ללמד גם לאומות העולם, דרך מצוות בני נוח וכן הלאה. אבל אותה תורה – איננה טבעית לעולם. מי שלא קיבל את התורה... איש מפי איש, עד משה רבנו מפי הגבורה – לא קיבל כלום. לא המציא כלום, כן?

[סוף קלטת]

ישראל והתורה לא שייכים לטבע העולם

בא אחד, הוגה דעות, ואומר: "אני משכלי אני הגעתי לזה". מאיפה הגעת לזה?! באת, פתחת ספר פגנב, ראיתי בספר, ואתה אומר שזה משכלך? אתם מבינים מה אני אומר? זה ברור! כן?

קהל: היא לא מהעולם הזה, אבל... היא לא טבעית לעולם, אבל לישראל כן?

מניטו: זה מה שרמזתי. לא, השאלה היא נכונה, כי ישראל אינו טבעי לעולם. שמע, זה מה שצריך להבין: ישראל אינו טבעי לעולם, וכל העולם כולו יודע את זה, הוא לא סובל את ישראל. איך קוראים אומות העולם? "אומות העולם", פשוטו כמשמעו. "משפחות האדמה"³⁸. יפה. ישראל זה על האדמה. זה לא שייך לאדמה, זה על האדמה. היחס בין אדם לאדמה בישראל הוא יחס שונה מאומות העולם.

חסידי אומות העולם שייכים לכיוון של ישראל, זה עניין אחד. אבל גם חסידי אומות העולם - זה לא טבעי! יש אומות העולם ויש "חסידי אומות העולם". ו"חסידי אומות העולם" זה יוצא מן הכלל!

ולכן יש "דרך ארץ" של האומות, יש חכמה השייכת לדרך ארץ של האומות, וזה חכמה אמיתית! זה החכמה של האדם הטבעי השייך לטבע של העולם הזה. ישראל שורשו בעולם אחר.

כשהזהר אומר: "קודשא בריך הוא, תורה וישראל חד הוא"³⁹ - אם תורה היא מן השמים, גם ישראל הוא מן השמים! זה מובן? אנחנו על הארץ כגר תושב. מצד אחד מרגישים שייכים, מצד אחר מרגישים לא שייכים לגמרי! זה מובן? והראשון שאמר את זה - זה אברהם אבינו. וכשהמדרש אומר: אברהם מהעבר אחד של העולם והעולם כולו מהעבר השני זה פשוטו כמשמעו! מי שלא רוצה לראות את זה - הגויים... איך אומרים, מכריחים אותו לגלות את זה. אתם רוצים רוסיה 2000 שנה? טוב, סופסוף תצאו. אתם רוצים צרפת? ואני אפתח את דברייכם זה פסוק ביחזקאל⁴⁰. זה הנביא שאמר. כשהגיע הזמן, הגיע הזמן. זה מפחיד, כן? ממש זה מפחיד, אבל זה ככה. טוב, צריך קצת עוז כדי ללמוד תורה. מהו הפסוק?

קהל: [...]

מניטו: זהו. אין עוז אלא תורה⁴¹. כן.

קהל: "התורה אינה טבעית לעולם", ועולם - למדנו שהתורה היא סדר העולם!

מניטו: כן. אבל הסדר של העולם - כל עוד שהעולם הוא תהו ובהו, הסדר והעולם זה 2 דברים שונים. זה מובן? העולם הוא בבחינת טיפוס של אותו סדר. העולם בתיקונו - אה, זה עולם מתאים לתורה. וזה מושג חשוב מאד בתורה שבעל פה: "מפני תיקונו של עולם"⁴². התורה ניתנה לתקן את העולם.

קהל: ויש קשר עם המדרש: "התנה איתם הקב"ה..."⁴³

מניטו: כן. כי המצב הטבעי של העולם זה תהו ובהו! ואם לא - אני מחזיר אתכם לתהו ובהו, זהו. זה תורה. טוב תפסתם את זה?

אז הנה: איחוד ה' בעשרת הדיברות זה: "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - השגחה בהיסטוריה, ו"אני שמגלה את התורה, כזקן מלא רחמים" - יש דין.

והדין שרציתי לפרש, זה נושא חשוב בתורת השל"ה: רק מי שנקרא "זקן מלא רחמים" רשאי להיות דין⁴⁴. מי שאינו "זקן מלא רחמים" - אוי ואבוי. צריך לפחד ממנו, להיחרד ממנו. זה מובן? כן? דין אמיתי זה זקן מלא רחמים. וזה למדתי גם כן ברפואה: רופא נפש שאיננו "זקן מלא רחמים" - צריך להיזהר ממנו, הוא... קצב.

טוב, אני רואה שהגענו לחלק מהנושא, אז אתם יכולים להמשיך ולהבין: אותו איחוד אבל בלשון "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד". והדגש ב"אחד", כן? זה משה שמדבר לישראל ואומר: "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד".

אלוקינו" - ה' אלוקיך ישראל, וה' אלוקי, אני, משה - זה אחד. זה מקביל למשה שאומר המדרש על עשרת הדיברות. תפסתם את ההקבלה כן?

[סוף קלטת]

כפה עליהם הר כגיגית

אני זוכר זה היה ערב שבועות? לא, לפני שבועות, כן? לפני שבועות. ולמדנו כמה מדרשים על הפסוק הראשון של עשרת הדיברות כן? אתם זוכרים את זה? טוב, הפסקנו את הנושא של לידת משה, בנושאים של המדרש, והתייחסנו... (אפשר אולי לסגור את הדלת?) התייחסנו לעניין של התחלת עשרת הדיברות. אני רוצה להתייחס לנושא קשור לזה, ואחר כך נחזור לנושא הכללי. כי אני מקווה שהקול שלי תלך, כי חזרה מה... טוב.

אז ב... אני יכול לקבל ספר שמות? עם רש"י, ספר שמות עם רש"י. הנה הנה, יש לי. לא, לאו דווקא, במדבר. שכחתי את הספרים.

אז חשבתי לקשור את העניין של עשרת הדיברות לנושא שאנחנו נקרא בפרשת השבוע, זה פרשת "שלח-לך", נושא של המרגלים, ואתם זוכרים כבר כי בפרשת שמות, רק דקה, אני אמצא את זה... לא, בספר שמות, בפרשת "כי תשא", התורה מספרת את חטא העגל ובסיפור של חטא העגל יש פסוק שאומר שהעונש של חטא העגל ידחה לדורות: "וביום פקדי התפקדתי את חטאתם"⁴⁵, זוכרים את הפסוק הזה? אז תראו מה רש"י מפרש על הפסוק הזה: בכל דור ודור עד אחרית הימים (זה לא בדיוק את המילים שהוא משתמש בהם, אבל זה הכיוון): בכל חטא יש גם כן עונש של חטא העגל. אבל בעיקר אנחנו רואים בפרשת שלח-לך כי דור המדבר לא נכנס לארץ ישראל בקשר לחטא המרגלים. אז תיקחו במדבר פרק יד. פה אני רוצה להאיר איזה שאלה ונחזור אחר כך לעניין של הלימוד במהר"ל. אז - פרק יד במדבר פסוק יט; אז בהקשר לחטא המרגלים וכל הבשורה הרעה על העונש - כל זה קשור לעניין של תשעה באב, כפי שאתם זוכרים, אז משה מתפלל. ובפסוק יט בפרק יד הוא מתפלל: **סֶלַח נָא לְעֹן הָעָם הַזֶּה כַּגֹּדֶל חַסְדְּךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּה לְעַם הַזֶּה**. אנחנו לומדים מתוך הפסוק שבכל פעם שהיו הנסיונות במדבר - משה הצליח לדחות את הגזירה בתפילה שלו. וזה רמוז בפסוק שלנו: "כאשר נשאתה לעם הזה" - "נשאתי" זה נושא עוון. **מִמַּצְרַיִם וְעַד הַנְּהַ: וַיֹּאמֶר יְקֹקֶק סֶלַחְתִּי כַּדְבָרְךָ**: אז לפי פסוק כ' הקב"ה אומר למשה שהוא סולח. יש הרבה פירושים על המילה "כַּדְבָרְךָ" אבל זה קשור למה שנאמר למעלה, זה עניין אחר.

אבל בכל זאת, אע"פ שהיתה סליחה על אותו עוון לאותו דור, הפסוק ממשיך: **וְאֵלֶּם חֵי אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד יְקֹקֶק אֶת כָּל הָאָרֶץ: כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֶתְתִּי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֲשׂוֹר פְּעָמַיִם וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: אִם יֵרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם**. לכאורה יש סתירה בין 2 הפסוקים האלו: "סלחתי כדבריך" ובכל זאת, כל הדור הזה נקבר במדבר. זה ברור כן? העניין הוא שצריך להבין למה הדור נקבר במדבר אע"פ שגם אותו עוון של חטא המרגלים נסלח לפי מה שאומר הפסוק. אני חוזר על הביטוי: "וַיֹּאמֶר יְקֹקֶק סֶלַחְתִּי כַּדְבָרְךָ", ובכל זאת: **אִם יֵרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם וְכָל מְנַאֲצֵי לֹא יֵרְאוּהָ**:

אז אני רוצה ללמוד את הקשר שיש בין העניין של חטא המרגלים, לעניין של חטא העגל, בהקשר למעמד הר סיני לפי הגמרא במסכת שבת, ולפי פירוש המהר"ל של אותה גמרא ונתחיל מיד באותו פירוש. זה העניין של "כפה עליהם הר כגיגית". אז נראה איך המהר"ל מסביר את כל הנושא הזה. אז תקראו, זה בתפארת ישראל פרק לב. אז בפרשת שמות, (אני חושב שאי אפשר ככה) בפרק יט הפסוק אומר: **וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתֵּית הָהָר**. ואתם זוכרים איך מסבירים המפרשים: מכיוון שכתוב "בתחתית ההר", קודם כל נראה מה שרש"י אומר, פסוק ח'. לא, איזה פסוק זה? יז. אז רש"י אומר: **לפי פשוטו ברגלי ההר. ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית**. בגמרא רש"י מסביר את המילה "גיגית" כפלי שהיו מכינים את היין, את השכר, זה... איך אומרים את זה בעברית מודרנית?

קהל: חבית

מניטו: בצרפתית זה חבית. לא, חבית זה...

קהל: מְכַל

מניטו: מכל, מכל. ו"כפה עליהם הר כגיגית", דהיינו – שלא היה להם מנוס לקבל את מה שהם שומעים. המקור של רש"י זה בגמרא. אז:

בפרק רבי עקיבא (שבת פח א), "ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות יט, יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר מחסיא, מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, ואמר להם; אם אתם מקבלים את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. (תפארת ישראל פרק לב)

הנושא שאני רוצה לנסות לברר הוא ככה: שסופסוף, אנחנו נראה מיד' שסופסוף קיבלו את התורה, ובכל זאת הדור ההוא נקבר במדבר. אז לפי מה שראינו בפרשת, שלח-לך, העובדה שנקברו במדבר זה העונש לאותו דור על חטא המרגלים. אבל בכל זאת כתוב בגמרא לגבי מתן תורה, ולפי הפסוק שהגמרא לומדת פה שהקב"ה אומר להם: "אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם". ולכן יש כמין סתירה בין מה שאומרת הגמרא ובין מה שמספרת התורה. או במילים אחרות: הרב שדורש פה "בתחתית ההר" (ואח"כ נראה איך המהר"ל מסביר את הנושא של אותה כפיה) משתמש בביטוי ש"שם תהא קבורתכם", והביטוי ששייך לחטא המרגלים. זה מובן כן?

טוב. אז אני חוזר על סדר הדברים: קודם כל אנחנו לומדים שאחרי חטא העגל, שזה נגד קבלת התורה – היתה תחיה של העונש, אבל קיבלו את העונש אחרי חטא המרגלים. מה היה העונש? שנקברו במדבר. וזה הביטויים המדויקים של המקרא, כן? שנקברו במדבר. אז הגמרא משתמשת באותו ביטוי כדי להסביר את התנאי של קבלת התורה. אז מה שנלמד - שזה הקשר החטא של המרגלים שלא רצו להיכנס לארץ, והביטוי של הגמרא פה בקשר לקבלת התורה.

אז נמשיך:

אמר רב אחא בר יעקב, מכאן מודעה רבה לאוריתא. כשאנחנו לומדים את הסוגיה בגמרא אנחנו רואים את ההסבר של המפרשים, ובמשך הפירוש שלו המהר"ל מביא גם כן את זה: אם עם ישראל קיבל את התורה בכפייה - דהינו לא היתה בחירה, אי אפשר לבוא ביום הדין כדי למצות את הדין אם יש עבירה על אותה תורה. ולכן יש סתירה בין עיקר עניין הדין ועיקר כפיית התורה.

קודם כל אנחנו לומדים שהיתה כפייה, וצריך להבין מה המטרה של אותה כפייה, ומה המצב של אותה כפייה. במה היה מדובר? הגמרא משתמשת בהסבר של רב דימי לפי "בתחתית ההר", אבל מכל מקום זה מסורת של תורה שבע"פ שצריך להבין שאם עם ישראל קיבל את התורה במעמד הר סיני (אני לא אומר שזה לא היה ברצונו מכיוון שהיו מוכנים לקבל ברצונם), אלא זה דרך כפייה.

ואם ככה, סופסוף, אע"פ שמלכתחילה רצו לקבל מרצון, בכל זאת קיבלו את זה בכפייה, יש מקום ל"מודעה רבה" להתנגדות ביום הדין לומר: מכיוון שלא קיבלנו את זה מרצונם – אין מקום לדין אם יש עבירה.

אז כל זה צריך לזכור כדי להבין את ההמשך:

אמר רבא, אף על פי כן הדר קבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב (אסתר ט, כז) "קיימו וקבלו", קיימו מה שקבלו כבר, עד כאן. אז אם כן הנושא שלנו הוא, אפשר להגדיר אותו ככה: מה הצורך של אותה כפייה. וזה הקושיה הראשונה של תוספות. אז נראה איך המהר"ל מבין את התוספות: **והתוספות הקשו (שבת ריש פח א), והלא כבר אמרו (שמות כד, ז) "נעשה ונשמע".** פה יש איזה קושי, ואני לא מצאתי פירוש, הסבר, דרך המפרשים. מהו הקושי? שעוד לא אמרו "נעשה ונשמע". "נעשה ונשמע" אמרו רק אח"כ. יש שלוש מקומות שאמרו: **כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה.** קודם כל לפני מעמד הר סיני. זה, אם אתם רוצים

לראות את הפסוק זה שמות פרק יט פסוק ח: **יַעֲנֵנו כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֻקְ נַעֲשֶׂה**. זה לא נכתב "נעשה ונשמע". ייתכן שיש פה טעות סופר בתוספות. אני לא יודע בדיוק למה אין מקור שיסביר את הקושי הזה. אבל מכל מקום הכוונה של התוספות זה לומר: למה היה צריך לקפות עליהם קבלת התורה? מכיוון שהיו מוכנים לקבל אותה. זה מובן עד כאן? כן?

אז מכל מקום בהמשך הפרק הזה, יט בשמות, אנחנו רואים שקיבלו עוד לא את ברית התורה, אלא מה שמשה מסר להם בפסוק ו: **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶת כְּהִנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיִּשָּׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה**. "כל הדברים האלה" – זה שייך לפסוק ו': "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". זה מובן? כן.

אז זה הנקודה הראשונה - כשתוספות אומרים: כבר קיבלו את התורה מרצון, מכיוון שאמרו "נעשה ונשמע" – קודם כל לא אמרו "נעשה ונשמע", אלא "נעשה". "נעשה ונשמע" זה אח"כ. אבל בכל זאת אפשר להשתמש מאותו פסוק כדי לחזק את דעת תוספות שהיו מוכנים לקבל ברצון כל מה שהקב"ה מבקש.

אבל הנקודה השנייה זה – שפה יש לנו הגדרה של ברית התורה: זה לקיים את המשימה של "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". זה מובן? כן?

אבל בכל זאת אחר כך היה מעמד הר סיני עם עשרת הדיברות. וזה למדנו משיעור אחר, רק אני אזכיר את זה בקצרה: כדי לאמת את שליחותו של משה. כי מלכתחילה לא היה מתוכנן שהקב"ה יתגלה לעם ישראל כולו אלא רק למשה. מי זוכר את הנושא הזה? נראה אותו בהמשך של הפסוקים, אבל מי זוכר את ההסבר?

מלכתחילה... אנחנו כל כך רגילים לדעת שכל הסיפור זה מעמד הר סיני ועם ישראל – שצריך לחזור מההתחלה של הפרק: מלכתחילה לא היה מדובר בגילוי הקב"ה לעם ישראל, אלא הקב"ה מתגלה למשה דווקא, ורק למשה, הוא מוסר לו איזה מסר לעם ישראל: **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶת כְּהִנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**. עד כאן. כשהעם אמר "כל אשר דיבר ה' נעשה" – אז רק אח"כ מתגלה צורך להתגלוֹת לכל העם כדי לאמת שליחותו של משה. זה תיקחו פסוק ט': **וַיֹּאמֶר יְקֻקְ אֵל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן בְּעֵבֹר יְשָׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹד וְגַם בְּדַבְרֵי לְעוֹלָם**. זה למדנו כבר. זה מובן לכולם? "וגם בַּדְּבָרִים לְעוֹלָם" – מכיוון שהמשמעות של "כל אשר דיבר ה' נעשה" – אע"פ שזה הסכמה (לפי הפשט זה הסכמה): "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" – אמרו: "כל אשר דיבר ה' נעשה" אבל בכל זאת מכיוון שאמרו "כל אשר דיבר ה' נעשה" – היה צריך לְאֶמֶת את שליחותו של משה. למה?

קהל: ... – כל אשר דיבר ה'

מניטו: כן. כי לפי הפשט זה "כל אשר דיבר ה'". ובהמשך רש"י מביא את הפירוש על "ויגד משה את דברי העם אל ה'", זה בסוף פסוק ט', הם רוצים גילוי של המלך... זוכרים את זה⁴⁶. ומיד נראה כי לפי המהר"ל זה הסיבה של הכפייה, של ה"הר כגיגית". סליחה?

קהל: אז... אחרי הפסוק, שהקב"ה אמר לו שהוא יתגלה אליו... כתוב: וידבר משה את דברי העם אל ה'

מניטו: "ויגד"

קהל: "ויגד", כן.

מניטו: כן. כי יש לנו פסוק ראשון בפסוק ז', לא סליחה בפסוק ח': **וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵל ה'.** אני רוצה להתחיל בפירושו של רש"י כדי להגיע לשאלה שלך:

מכל מקום זה היה מיותר. ברור שהקב"ה יודע את התשובה של העם. אנחנו צריכים לדעת שהעם השיב: "כל אשר דיבר ה' נעשה". [ולכן] למה משה ראה צורך להשיב את אותה תשובה לקב"ה? אז לפי פירושו של רש"י נראה את עומק הדברים. מה אומר רש"י? **וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשלה שלא אמר, הואיל ויודע מי ששלחני, איני צריך להשיב: מה אמר לנו רש"י פה? אתם מבינים את השאלה?**

אני חוזר רק במילים אחרות: הפסוק אומר לנו: "וישב משה את דברי העם אל ה' ". זה מיותר. ולכן אנחנו צריכים להבין איזה סיבה של מה שעשה משה פה, כדי להבין למה היה צריך לכתוב את זה בתורה. מה ראה משה כדי להסביר לה': שמעתי תשובה מהעם, הם מוכנים – "כל אשר דיבר ה' נעשה". אבל רש"י לא מפרש את הסיבה שאנחנו מחפשים פה. אלא מתוך זה אנחנו לומדים שבדרי"כ יש כלל של דרך ארץ: מי שנשלח לאיזה שליחות צריך להשיב את התשובה. אע"פ שזה אולי מובן מאליו, כי השליחות תתקיימה. וזה אנחנו צריכים להבין למה שקרה בין העם, משה והקב"ה. מיד אח"כ נראה את החשיבות של זה: שמכיוון שהעם היה מוכן לקבל את המסר של "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", אז היה צריך לפרסם את זה, היה צריך לגלות את זה - שהעם היה מוכן. והתוצאה זה "כפיית ההר כגיגית".

לכן: "הנני בא בעב הענן", ובהקשר לזה כתוב ב"תחתית ההר", "מלמד שכפה עליהם הר כגיגית". אבל בכל זאת, אני חוזר לפשט, כפי שראינו מקודם. הפשט הוא: "כל אשר דיבר ה' נעשה", אז היה צריך שמשה ישיב. זה טיפה תשובה. זה בפסוק השני ש"ויגד משה את דברי העם אל ה'" שרש"י מפרש בדרך חיובי. אז התשובה הראשונה היתה: הם מוכנים, אבל הם מוכנים לשמוע ממך. ולכן היה צריך התגלות של הקב"ה לעם.

אבל יש עוד צד שלילי – כאילו לא מאמינים בי, במשה. ולכן כשהקב"ה אומר "הנני בא בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" – אז היה צריך להוסיף: "ויגד משה את דברי העם אל ה'" דהיינו: זה דרך חיובי. הם רוצים התגלות של הקב"ה.

אז אני חוזר לשאלה שלי להסביר את השאלה שלך: למה מלכתחילה לא היה מתוכנן התגלות לעם, [אלא] רק למשה. כל זה הסיבות שהביאו להתגלות של הקב"ה על העם, ואנחנו צריכים להבין למה לפי הגמרא זה כפייה.

תפסתם את העניין? אז מי יכול להסביר את זה? סופסוף הקב"ה התגלה לעם, למה מלכתחילה לא היה מתוכנן ככה? מלכתחילה נראה לנו שהיה מספיק שמשה ימסור את המשימה לעם. למדנו היבט אחר של הנושא: זה משימה כ"כ חדשה, כ"כ... הם מופתעים מזה, מכיוון שעד עכשיו היו רגילים לתקווה ולאמונה של סוף הגלות. וכשמגיעים לסוף הגלות באותה [...] הם שומעים שיש להם משימה של "ממלכת כהנים וגוי קדוש". לכן היה צריך לאמת את זה, זה מובן?⁴⁷

טוב, אז התשובה היא פשוטה, ואני לא מבין איך אתם לא תופסים את זה. אולי דרך שאלה: למה בכלל עם ישראל צריך נביאים?

קהל: לגלות את...

מניטו: מה?

קהל: לגלות את...

מניטו: כן, זה לא השאלה שלי.

קהל: הם בעצמם נביאים [?]

מניטו: למה דווקא הם צריכים מה שאתה אומר? למה דווקא הם צריכים נביאים לגלות להם דבר ה'? הם עם ישראל, כן? אולי אני אתחיל מההתחלה, זה נושא שצריך להבין אותו: הפסוק העיקרי של כל התורה זה "דבר אל בני ישראל" ולכן התורה מיועדת לבני ישראל. למה הקב"ה מחליט שצריך למסור

את דבריו לישראל דרך נביאים? במקרה שלנו זה משה רבנו. אבל גם אהרן היה נביא בכלל. מהי התשובה?

קהל: יש אפשרות, כי ההתגלות הישירה אינה יכולה להימשך הרבה זמן

מניטו: זה יותר פשוט מזה. זה פשוט שאע"פ שְׁעַם ישראל הוא עם ישראל, הוא עוד לא הגיע למדרגה לסבול את התגלות הקב"ה. רק הנביא יכול לסבול את זה. ובמקרה שלנו בדור הזה – זה משה רבנו בעיקר. ולכן מלכתחילה לא היה שום תכנית להתגלות ישירה לעם ישראל. זה היה מסוכן. עובדה, מה שאתה הסברת: שכשזה היה מוכרח, (ואנחנו צריכים להבין למה זה היה מוכרח, זה השאלה שלנו). שהמוכרח, מעמד הר סיני, (ותוך כדי הנושא הזה אנחנו צריכים להבין למה זה היה כפייה, כפי שאומרת הגמרא) – אז העם לא סבל את זה. אמרו: "דבר אתה ונשמע פן נמות"⁴⁸ זוכרים את זה? ולכן סופסוף היו יכולים לסבול רק "אנכי" ו"לא יהיה לך" ולא שאר הדברים. וזה היה מספיק כדי לאמת את שליחותו של משה.

שוב, בקצרה: מעמד הר סיני, התגלות עשרת הדברות לכל העם – היה מוכרח. אנחנו צריכים להבין למה, אבל זה לא היה מתוכנן מראש. אז זה מה שצריך להבין. מכל מקום התכנית הראשונית נאמר, היתה לגלות את זה למשה רבנו.

מכיוון שהעם היה מוכן לקבל, ואח"כ אנחנו מבינים – בתנאי שישמעו את זה מהקב"ה בכבודו ובעצמו, אז באה התגלות של מעמד הר סיני. אז באה אותה כפייה של התגלות מעמד הר סיני, ונראה שזה הדיוק של המהר"ל: מכיוון שהיו מוכנים, אז היה צריך לכפות עליהם. אתם מבינים את זה. זה מובן? טוב?

זה הנושא שלנו. עוד לא למדנו את המהר"ל, אבל זה הנושא. ולכן יש 2 שלבים (עוד שנייה נגמור את השאלה) קודם כל היה צריך לפרסם את זה, לגלות את זה – שהם מוכנים, ברצון. "כל אשר דיבר ה' נעשה". תוך כדי אותה תשובה אנחנו מבינים שיש צורך לאמת את שליחותו של משה. כי זה כל כך חזק שצריך ברית חדשה, אם אפשר לומר בסוגריים. טוב.

אבל מכל מקום, הנושא שלנו זה: למה היה צריך כפייה? למה הגמרא ראתה לשים את הדגש על זה, הצורך לכפות עליהם, בהכרח. זה השאלה של התוספות: מכיוון שהיו מוכנים, אמרו: "נעשה ונשמע" (אני דייקתי: עוד לא אמרו "נעשה ונשמע" אבל אמרו "נעשה – היו מוכנים). למה היה צריך לכפות?

קהל: [..]

מניטו: יפה, זה אותו נושא. אבל השאלה שלנו: למה זה ככה? ואפשר לשאול מה שאתה אומר. מזה אנחנו לומדים ש"גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה..." – יפה! למה זה ככה?

למה צריך להיות מצווה? זה הנושא שלנו! היו מוכנים. אז אני רואה שמתקדמים קצת. זו היתה השאלה שלך

קהל: עדיין לא ברור לי בפירושו של רש"י

מניטו: על איזה פסוק השני או הראשון?

קהל: ... של "דרך ארץ", "ויגד משה".

מניטו: על הפסוק השני, כן.

לא, מכיוון שלפי הפשט של פסוק ט': **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בְּאֵי אֵלֶיךָ בְּעֵבֶר הָעֵנָן בְּעִבּוֹר יְשָׁמֶע הָעַם בְּדַבְרֵי עֲמֹד וְגַם בְּדִי אֲמִינֵנו לְעוֹלָם.** דרך ה"גם בך יאמינו לעולם" אנחנו מבינים שהקב"ה הבין שלא האמינו במשה. וצריך לאמת את משה. אז – "ויגד משה את דברי העם אל ה' " – אז משה בא כסנגור: לא שלא קיבלו אותי, אלא שרוצים יותר, רוצים אתה. אז זה המטרה של רש"י. טוב.

אז אפשר להמשיך במהר"ל. נחזור לקושיה של תוספות. **והתוספות הקשו (שבת ריש פח א), והלא כבר אמרו (שמות כד, ז) "נעשה ונשמע"**. אז אני רציתי לדייק: 3 פעמים נאמר אותו ביטוי – "נעשה". בפעם הראשונה ראינו כבר, זה בפרק יט בשמות. בפעם השנייה זה בפרשת משפטים, זה בפרק כד פסוק ג כתוב ככה: **וַיֹּאמְרוּ כָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹקֵק נַעֲשֶׂה**. ועוד לא כתוב "נשמע". ובפסוק ז של אותו פרק כתוב: **כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹקֵק נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע**. צריך לזכור את זה, זה נושא אחר, קשור לנו, אבל זה נושא אחר: הביטוי "נעשה ונשמע" נאמר באחרונה, (בפעם השלישית כן?) ואז נכרתה ברית התורה עם ישראל. כשאמרו "נעשה ונשמע". כל עוד שאמרו רק "נעשה" הברית לא היתה [כרותה]. זוכרים את זה. תראו את זה ב...

[הפסקה בהקלטה]

והתוספות הקשו (שבת ריש פח א), והלא כבר אמרו (שמות כד, ז) "נעשה ונשמע". נאמר: אמרו "נעשה", דהיינו – קיבלו ברצון. **ותרצו** - התוספות, שמה, בגמרא - **כשיהיו רואים האש הגדולה יהיו חוזרין**. ההסבר של התוספות אני אקרא בגמרא עצמה ואח"כ נחזור לתירוץ המהר"ל. כך אומרים התוספות: **ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן**. זה מספיק. הנה ההסבר של התוספות: אע"פ... ופה יש דיוק שאולי פותר את הקושיה שלנו: מה אמרו התוספות? (אבל, קצת על פי הדרש): הקדימו "נעשה" ל"נשמע". לא אמרו נעשה ונשמע, הקדימו נעשה לנשמע. אבל כל עוד שלא אמרו "נשמע" לא היתה ברית התורה. אבל בכל זאת, ההסבר של התוספות הוא ככה: היו מוכנים, אבל היתה סכנה בהופעת האש הגדולה על הר הסיני שיחזרו מפחד. שיחזרו על דעתם. ולכן אפשר להגדיר ככה את הסבר התוספות: כדי לחזק את רצון העם – היה צריך לכפות הר כגיגית. זה מובן?

זה הסבר התוספות. והמהר"ל דוחה את זה! אבל עד כאן הסבר התוספות. ואפשר למצוא גם בפירוש של אבן עזרא, הפירוש של הרמב"ן דברים דומים, דהיינו – דברים שהולכים לאותו כיוון. מכל מקום, הזכות - זה קבלת התורה מרצון של ישראל. ולמה כפה עליהם הר כגיגית? כדי לחזק את רצונם. טוב אז זה שיטה ראשונה של ההסבר של הנושא שלנו. המהר"ל דוחה את זה. ונראה למה, אבל זה מובן עד כאן?

ולפי הנראה אין הדברים האלו ברורים, שנאמר כי ישראל יחזרו מקבלת התורה, אשר לא יסוף - לא ייפסק - זכות זה מזרעם וזרע זרעם עד עולם. ומה זכות הוא זה, שמא אם לא כפה עליהם ההר היו חוזרים. אתם מבינים את הטענה של המהר"ל? זה: לא צריך אם כבר קיבלו את התורה, מה זה יעזור אם נוסף כפיית ההר כגיגית? זה לא אומר שקיבלו, מכיוון שיש כפייה. ולכן אם נאמר שקיבלו - זה מה שקבלו מרצונם, לא דרך כפייה. זה ההסבר של המהר"ל.

ועוד, יכפה עליהם ההר כשיהיו חוזרין, ולא עתה. וההסבר הזה הוא עוד יותר חזק כן? כי לפי ההסבר של התוספות – שמה יחזרו, אז כשיהיה הסכנה שיחזרו שיכפה עליהם, אבל למה מלכתחילה? "ויתייצבו בתחתית ההר" – אז לפני כל האש הגדולה – כפה עליהם הר כגיגית. **ועוד, אם לא היה כפיית ההר רק שלא יהיו חוזרין, הא דאמרינן בעבודה זרה (ב ב)**. אתם זוכרים אולי שלמדנו במסכת עבודה זרה - כשביום הדין, באחרית הימים שיבואו כל אומות העולם ויראו שאין להם שכר מכל הזכויות שלהם, מכיוון שלא קיימו את התורה אז הטענה של אומות העולם זה לומר: כלום כפיית ההר עלינו כמו לישראל?⁴⁹ אז לפי המהר"ל – אם ההסבר של תוספות צודק – היו צריכים לומר: אומות העולם (בעבודה זרה): "איבעיה להו – כלום, אמרתם נעשה ונשמע!". היו צריכים לומר לאומות העולם: כלום אמרתם נעשה ונשמע? מכיוון שלפי הסבר התוספות זה: בא כפיית ההר – מכיוון שאמרו "נעשה ונשמע". זה מובן?

קודם כפיית ההר. שאילו אמרתם "נעשה ונשמע" קודם, היה כופה עליהם ההר שלא יחזרו בשביל האש. אבל כיון שלא אמרו קודם זה "נעשה ונשמע", אין לכפות ההר. טוב, אז לפי המהר"ל ההסבר של תוספות לא מספיק. אבל מכל מקום צריך לזכור את ההסבר הזה לפי השיטה הראשונה: העיקר זה רצון של קבלת התורה. זה העיקר. וכדי לחזק את זה - היתה כפיית ההר. אז נזכור את השיטה הראשונה

ההיא. אבל מה שכפה עליהם ההר, שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו התורה מעצמנו. ואם לא היינו רוצים, לא היינו מקבלים התורה – דהיינו, הסכנה פה שקבלת התורה תלויה ברצון המקבל.

עד כאן היינו חושבים שזה דווקא זכות המקבל! שברצונו מקבל. וכך אנחנו רגילים לפי התרבות הכללית, לפי החכמה של התרבות הכללית: הזכות של המידות בא מִמֶּךָ, המידות באות מרצון של הנפש' מרצונו. והמהר"ל אומר ההיפך. המהר"ל הוא אומר: זה מסוכן! אם קבלת התורה תלויה ברצון המקבל - אז אין כאן קבלה ממש.

למה? מכיוון שהרצון תלוי בדבר. אתם יודעים את הביטוי: "אהבה שתלויה בדבר" או "אהבה שאינה תלויה בדבר"⁵⁰. אין רצון שאינו תלוי בדבר! ולכן – היום אני רוצה, יתכן מאד שמחר אני לא רוצה! וכפי שנראה מיד – קבלת התורה זה כ"כ חשוב לעולם כולו – שאי אפשר לתלות קבלת התורה לרצון המקבל. זה מובן?

אז פה זה שיטה אחרת לגמרי, והסתירה היא יותר גדולה. אם ככה – היה צריך לכפות את ההר כגיגית כדי שלא יאמרו "אנחנו קיבלנו". אז יש סתירה. למה אני צריך רצון מְקוֹדֵם שאמרו "נעשה"? אפשר להסתפק בכפייה. אתם עם ישראל, יצאתם ממצרים כדי להיות עבדיי, אני... בעל כורחכם אני אמלוד עליכם, וזה התורה שלי. למה היה צריך לחכות: "כל אשר דיבר ה' נעשה"? כפי מה שלמדנו במקרא עצמו: רק כשאמרו "כל אשר דיבר ה' נעשה" – הקב"ה החליט לכפות עליהם הר כגיגית. אז נמשיך בהסבר של המהר"ל: **ודבר זה לא היה מעלת התורה. כי התורה כל העולם תלוי בה.** כפי שאנחנו לומדים דווקא באותה סוגיה של מסכת שבת כן? הַתְּנָה הַקְּבִ"ה לְכָל הָעוֹלָם כּוֹלוּ – אם ישראל מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו – אתם חוזרים לתהו ובהו⁵¹. אתם זוכרים את זה כן?

ואם לא היתה התורה, היה העולם חוזר לתהו ובהו (שבת פח א). ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בבחירת ישראל, רק שהיה הקדוש ברוך הוא מחייב ומכריח אותם לקבל התורה, שאי אפשר זולת זה, שלא יחזיר העולם לתהו ובהו.

אז עד כאן. אז פה ההסבר של המהר"ל הוא כבר מספיק ברור, כן? עד כאן היינו חושבים שדווקא זה מעלת קבלת התורה- קבלה מרצון. ופתאום אנחנו מגלים שזה ההיפך - זה לא מעלת התורה שקבלת התורה תהיה תלויה ברצון המקבל...

[סוף קלטת]

ופה אנחנו נתקלים בסתירה גמורה מאד. יש לנו 2 מרכיבים לנושא: קודם כל היה צריך רצון לקבל, ומצד שני היה צריך כפייה כי אם קבלת התורה היתה תלויה רק לרצון לקבל – "זה לא מעלת התורה". זה ההסבר של המהר"ל.

לפני שנמשיך, אני רוצה לתת את התשובה של אותה שאלה, אבל קודם כל – זה ברור כן? אתם רואים את הסתירה. ואחר כך נראה את הגדלות של המהר"ל – איך הוא מסביר את זה לפי מצוות התורה עצמה.

כי הכפייה היא צריכה, מכיוון שצריך למנוע את האי-וודאות לעתיד: היום יש להם מספיק סיבות, כי יצאו ממצרים דרך ניסים ונפלאות, עיניהם ראו את גדלות ההשגחה של הקב"ה. יש להם מספיק סיבות לקבל, אז קבלת התורה היא תלויה לאותם הסיבות. אע"פ שהסיבות הם חיוביות כן? אבל מכל מקום זה תלוי למשהו אחר. ואז צריך לכפות עליהם מכיוון שקבלת התורה זה גורל העולם כולו.

התורה כתנאי לקיום העולם

טוב, הנושא הזה אתם למדתם בשיעורים אחרים כן? אנחנו יודעים שרק ממעמד הר סיני והלאה, מקבלת התורה ע"י עם ישראל והלאה, העולם הוא באמת מבוסס לעתיד, כן. עד מעמד הר סיני הוא תלוי ועומד. אם הבריאה מקבלת את התורה כתנאי לקיום העולם – העולם מתקיים, ואם לא – לא צריך. היה ניסיון מאדם הראשון עד דור יציאת מצרים, 26 דורות – זה הניסיון של אריכות אפיים, "כי לעולם חסדו", 26 פעמים⁵² - הגיעה התקופה שעם אחד היה מסוגל לקבל את התורה ולהציל את כל העולם כולו. ולכן זה לא יתכן שזה יהיה תלוי לרצון הבריות. כי, כפי שאמרנו מקודם – הרצון הוא תלוי לסיבות [סיבה] זו או אחרת. בטל הדבר – בטל הרצון⁵³. אבל הכפייה היא רק למי שהיה מוכן מעצמו לקבל. זה לא שרירותי, כן? זה לעם ישראל שהיה מוכן לקבל מעצמו שבאה הכפייה. ולכן אין סתירה, כן?

אז זה השיטה של המהר"ל: קודם כל אנחנו לומדים שעם ישראל היה מוכן מרצונו לקבל – אז מיך היה צריך לכפות עליו. זה מובן? ואח"כ נראה איך המהר"ל מבסס את זה על דוגמאות בתורה.

זה מתחיל באברהם אבינו, לפי סיפור המקרא – הקב"ה בחר באברהם. הוא בחר בו, ולא ההיפך. זה לא אברהם שבחר בקב"ה. אבל המדרש מגלה שאברהם היה מוכן להיות בחר של הקב"ה. המדרש מגלה את זה, שיש הכנה לברית. אבל הברית באה לכפות על בעלי ברית שהיו מוכנים מרצונם לקבל אותה ברית.

זה מטעם הברית – הצד של החובה שיש במצווה. הברית מצווה עליי, אבל היא מצווה על מי שברצונו היה מוכן לקבל את אותה ברית. ולכן 2 מרכיבים האלו: הבחירה החופשית של הרצון של המקבל מצד אחד, והקָרָח שהחוק, הצד החוקתי שיש במצווה – זה לא סותר. ההיפך, כן? זה, אם אפשר להסביר את זה ככה: השכר של הזכות להיות מקבל ברצון, השכר - זה הכפייה. זה מובן? ולכן אין סתירה.

קהל: [...] באה לאמת את ה...?

מניטו: לא, זה השיטה של התוספות

קהל: אבל הכפייה הוא בא לאמת...? לעשות שמי ש...?

מניטו: לא. באה לתת איזה מימד של נצח בלתי הפיך. אפשר אולי לומר "לאמת" אבל זה לא מספיק כן? מכיוון שיש רצון לקבל, אז אפשר לכפות. אבל מטעם התורה, טבעה של התורה - זה להיות, איך אומרים – מְצוּנָה עלינו. זה... עצם, הטבע של החוק זה להיות חוק על הרצון. אבל רק למי שמוכן לקבל את זה מרצונו – נותנים את החוק. זה ההסבר של המהר"ל.

טוב, יש 2 דברים שצריך להבין באופן פשוט מאד: החשיבות של התורה היא כ"כ גדולה שאי אפשר למסור את זה לרצון המקבל, כן? אבל צריך לכפות את זה. חוק זה חוק, מצווה זה מצווה. מצד אחד - המצווה היא על הרצון, מצד שני - בלי רצון אין מצווה.

זה למדנו על עניין של טעם המצווה של ק"ש: יש מצווה מיוחדת שאני עושה את זה, אפשר לומר את זה ככה: ברצוני. איזה מצווה? לקבל עול מצוות. זה מצווה לקבל עול מצוות. אבל אותה מצווה שהיא מביאה אותי תחת עול מצוות – היא באה מרצוני. אבל מכל מקום התורה, וחשיבות התורה, היא צריכה להיות מצווה באופן הכרחי על הנפש. אבל רק לנפש שמטבעו הוא מתאים לאותה תורה – נותנים אותו אוצר. זה ההסבר של המהר"ל. זה מובן עכשיו?

עשה רצונו כרצונך

קהל: כשהמשנה אומרת "עשה רצונך כרצוני" היא מתכוונת לדבר הזה?

מניטו: תחזור על זה?

קהל: כשהמשנה אומרת: "עשה רצונך כרצוני"

מניטו: אבל המשנה אומרת ההיפך: "עשה רצונו כרצונך"⁵⁴. צריך לבדוק את זה, אולי יש איזה משנה... אולי אתה צודק? זהו. אז נראה איך כתוב במשנה

קהל: עשה רצונו...

מניטו: עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו. וזה וזה בפרקי אבות.

קהל: [...]

מניטו: כדי שיעשה רצון אחרים? לא, זה "בטל רצונך מפני רצוני". אבל יתכן שזה "עשה רצונך". (טוב איזה סידור שמה של "רינת ישראל"? אין סידור אשכנזי פה? יש. אבל אין פרקי אבות בכלל?! מישהו יכול למצוא אני לא... זה פרק רביעי אני חושב?) פרק שני דווקא: **הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו** - זה כפי שאני אמרתי או כפי שאתה אמרת? כן. אז: עשה רצונו...

קהל: כמו שהרב⁵⁵ אמר

מניטו: כן, אבל זה אותה משמעות. כשתעשה רצונו – תעשה את רצונו כאילו זה רצונך כן? אבל זה רצונו. זה מובן? אז זה קשור כבר בסדר הזה. והנה זה פרק, דווקא באותו ספר, זה היה מסומן: זה רצונו. פרק שני. אני לא כתבתי את זה... זה לא אני... כן?

קהל: [...]. שהמהר"ל מסביר שייך גם לגבי משה פה?

מניטו: דהיינו? תסביר קצת יותר

קהל: המחשבה הראשונה כאשר משה היה אמור לקבל את התורה [...].?

בחירה חופשית והתגלות

מניטו: כן. כן. זה הסנה, זה מה שקרה בסנה. לא אני התחלתי באברהם. "וירא אליו"⁵⁶ זה מספיק כן? "וירא אליו" – מי יכול להכחיש? מי יכול לומר "לא, אני לא רואה"? רואה! אני לא רוצה – תרצה... זה מובן?

אז פה, לפני שנמשיך, יש הרבה דיוקים פה, אני רוצה להסביר את זה לפי נושא של חכמה כללית. בחכמה הכללית, בעיקר אצל הפילוסופים, כפי שהתחלתי להסביר מקודם, המעלה של המידות המוסריות זה נקרא: "אוטונומיה". דהיינו – שהנפש מרצונה רוצה (מבינים בלועזית מה זה "אוטונומיה"). אלא שאנחנו מגלים כי התורה היא קשורה לנו בכיוון ההפוך: זה "הִקְטוֹנוּמִיָּה", אומרים הפילוסופים, זה בא מבחוץ לנפש – מִצְּוָה. וזה העניין של "גדול המצווה"⁵⁷ וצריך לגלות את זה, למה? כי...

ולכן, כיוון הדברים לפי החכמה הכללית – זה ההיפך ממה שאומר המהר"ל. ואני חושב שפה יש לנו דיוק נפלא: שהתורה היא נגד גישת הפילוסופיה בעניין. לפי הפילוסופיה זה: הקטנות זה הִקְטוֹנוּמִיָּה. הילד מקבל את הטוב כחוק שנכפה עליו, ורק אח"כ מתבגר, והמעלה של המוסר זה: מעצמי אני רוצה. זה המהלך לפי החכמה הפילוסופית. זה מובן? פה המהר"ל הופך את הכל כן? הוא אומר: זה להיפך: רק למי שכבר מסוגל לאותה אוטונומיה של המידות – כופין את התורה.

וזה ההבדל בין היהדות מצד אחד וכל שאר הדתות מצד שני. למשל אם אתם מתייחסים לעימות בין הנצרות והיהדות – זה אותו עימות, כן? לפי התפיסה של הנצרות – אנחנו פרימיטיבים, גלותיים, קיבלנו את התורה, החוק, אבל צריך להתגבר על זה, ורצון טוב שבא מהנפש – זה המעלה המוסרית. אז המהר"ל מסביר שזה ההיפך: רק למי שכבר הגיע לאותו מידה שמרצונו הוא רוצה – כופין עליו את התורה. זה מובן? אתם רואים את התְּרָשִׁים של העניין.

אז זה דווקא מסביר את הסגולה של עם ישראל: יש קודם כל השלב של הדרך ארץ, ורק למי שכבר הוא פְּחִינּוּךְ – אז נותנים את המְּצוּוה. ואז – הוא בְּמְצוּוה. השלב הראשון זה בחינוך, וכשמעצמו הוא רוצה – אז נותנים לו את המצווה.

ולפי דעתי מבחינה פדגוגית המהר"ל פה הוא גאוני, הוא מסביר את המהלך הטבעי של הדברים. זה לא כפי שחושבים: שקודם כל כופים ואח"כ מתגברים, ורוצים מעצמם. לפי דעתי זה מה שנשכח אולי: השלב של "בחינוך", ורק מי שקיבל אותו חינוך – כופין עליו את התורה. ואז אפשר להבין את ההסבר של התוספות. וזה עוזר לרצון. אותה כפייה עוזרת לרצון. זה מ... איך אומרים? לא רק מחדד, זה מחזק את הרצון. אבל צריך רצון טוב קודם. מה?

קהל: [...]

מניטו: חפץ. כי אם בתורת ה' חפצו⁵⁸. כן. והחישוקים באים אח"כ כן?

אז זה מובן? ויתכן שזה מאיר גם כן את הנושא של "נעשה ונשמע": רק מי שהוא כבר מוכן לקבל – יכול לומר נעשה. ותראו, אם אני זוכר, זה הספורנו שמסביר את זה ככה – הפשט של "נעשה ונשמע" צריך להבין אותו ככה: כל מה שכבר שמענו – נעשה, ואם יש עוד לשמוע – נשמע. זה מובן? זה הפשט לפי חכמי ספרד, אומר ספורנו. צריך למצוא את המקור בספורנו, כי למדתי את זה לפני הרבה זמן⁵⁹.

דרך ארץ ותורה

וזה מה שמאפיין עם ישראל לפי סדר המידות: שקודם כל הדרך ארץ, ואח"כ התורה⁶⁰. ולכן זה טבעי שקוראים את הפרקי אבות מפסח עד שבועות. מיציאת מצרים, אז קודם כל את הדרך ארץ של האבות, זה ה"פרקי אבות", ואח"כ מקבלים את התורה.

וזה קשור לעניין של ה"ערב-רב". ודווקא הערב-רב שלא קיבל את הדרך ארץ של האבות – אז היחס שלו לתורה לא היה בסדר, ולכן בא חטא העגל. זה מובן? זה נושא אחר אבל זה קשור מאד.

זה ההבדל בין עם ישראל שהיה מסוגל לקבל את התורה בכפייה, מכיוון שברצונו היה כבר מוכן לזה (זה מובן כן?), והערב-רב שקיבל דווקא את התורה בלי אותה הכנה של הדרך ארץ של האבות.

ולכן זה לא סותר את המעלות של הקדושה. זה למדנו בנושא אחר – יש שמה הקבלה של צדיק, צדיק – מי שמקבל את כפיית התורה – "כך כתוב – כך אני עושה"; ההתנהגות שלי מתאימה למה שמצווה התורה – זה נקרא "צדיק". אבל לפני צדיק יש שלב שנקרא "ישר". צריך להיות קודם כל ישר, וכל ספר בראשית נקרא "ספר הישר" במדרש⁶¹. צריך להיות ישר כדי להיות ישראל. מה ההבדל בין ישר וישראל? זה "אלי".

אז זה השלב הראשון. השלב השני זה "צדיק", השלב השלישי זה "חסיד" – שמרצונו הוא רוצה מה שהתורה רוצה. "ישר" – שהוא מוכן מרצונו לקבל מה שהתורה מכפה. ו"חסיד" זה מרצונו רוצה שכבר... לכן רק "צדיק" יכול להיות "חסיד", ורק "ישר" יכול להיות צדיק בתפילת שבת. אם כן, אפשר להגדיר את זה באותם מילים, שוב, את ההבדל בין ערב-רב ועם ישראל: הַיְשָׁרוֹת שְׂבָאָה מֵהָאֲבוֹת. אז נמשך עכשיו:

ההסבר של הכפייה על פי המהר"ל

ואל יקשה, סוף סוף היה בחנם מה שכפה עליהם הר כגיגית, שהרי כבר אמרו "נעשה ונשמע". וצריך לדייק: לא אמרו "נעשה ונשמע", אבל בכל זאת זה אותה משמעות. דזה לא קשיא, דודאי עיקר הדבר לא היה בשביל שלא יחזרו, דלמה יחזרו, כיון שכבר אמרו "נעשה ונשמע". רק שדבר זה ראוי מצד עצמו, כי איך תהיה התורה, שהיא שלמות כל המציאות, על ידי שכך בחרו ישראל לקבל התורה. ואם כן שלמות העולם היה תולה בדבר אפשרי, שהיה אפשר שיקבלו, ואפשר שלא יקבלו. ולכך כפה עליהם הר כגיגית, שאם לא היו מקבלים התורה, שם תהא קבורתכם.

ופה המהר"ל, ואח"כ הוא יוסיף לזה: כי מי שבאמת ברצונו הוא רוצה לקבל את התורה, אז התורה היא זהותו, ולכן מחוץ לתורה אין לו שום קיום. מכיוון שאמרו "כל אשר דיבר ה' נעשה" – אין להם שום קיום חוץ מהתורה. אין שום הצדקה לקיום ישראל בלי להיות ישראל. זה מובן כן? וההגדרה של ישראל זה: אותו עם שנולד מחדש מאדם הראשון דרך האבות ויצא ממצרים - כדי להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש. מכיוון שקיבלו את זה – אז אין להם קיום חוץ מאותה זהות. ולכן זה פשט המאמר של הגמרא: אם "אתם מקבלים את התורה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם". ההסבר של המהר"ל – שהיה צריך להוסיף, אולי, בדברי רב דימי "אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו" – אם אתם מקבלים את התורה לא רק ברצונכם, אלא בבחינת כפייה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם. ולפי דעתי "שם תהא קבורתכם" זה ההסבר של הכפייה.

ויש לומר גם כן שלכך כפה עליהם ההר כגיגית, שלא יאמרו ישראל כי יהיה חס ושלום בטול לקבלת התורה; כי מרצונם קבלו ישראל, ואפשר להפטר מדבר כזה, שהרי לא נעשה בהכרח, רק היה אפשר לקבל, ואפשר שלא לקבל.

מה שהוסיף, החידוש של המהר"ל פה פ' אולי במרוצת הזמן, בדור אחר, יכול לחזור על קבלת התורה ולומר: אבותינו קיבלו, אבל אנחנו לא נקבל. ולכן זה לא רק כדי לחזק את הרצון, אלא להימנע מאפשרות אחרת. מכיוון שקיבלו – אז (אני מוסיף את זה ככה) השכר שקיבלו זה שלא יוכלו להיפטר מזה.

וזה דומה מאד למה שאנחנו לומדים בעניין של מעלת התשובה. השכר של התשובה זה שאי אפשר לחזור על אותה עבירה. בעל תשובה אמיתי מאבד את הבחירה שלו על אותה עבירה. זה הביטוי בגמרא: "חוקר כליות ולב מעיד עליו שלא יחזור לאותה עבירה"⁶². דהיינו – שאין לו בחירה בזה. אבל למי נותנים אותו שכר? למי שהיה מוכן מקודם לבחור מרצונו.

אז צריך לקרוא בחזרה את כל ההיסטוריה של עם ישראל מאברהם עד אחרית הימים: זה העם שבחר בה', שה' בחר בו. אבל ה' בחר בו. ולכן מכיוון שה' בחר בו – אפשר לסמוך שזה בלתי הפיך, שזה נצחי.

נמשיך :

ולכך כפה עליהם הר כגיגית, לומר שהם מוכרחים לקבל התורה. וכל דבר שהוא מוכרח ומחויב, אין כאן הסרה וביטול, אחר שהוא מוכרח. וכך מוכרח במדרש בפסוק (דברים כב, כט) "ולא תהיה לאשה. זה בספר דברים אני אקרא. אז כך, פרק כב פסוק יט. זהו. בפסוק: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲפֹר עֵנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָה

כשמישהו לוקח אשה באונס אז אסור לו לגרש אותה. ולכן זה ההסבר של המהר"ל: הקב"ה ראה שהרב⁶³ מוכן לקבל – "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה' – אז הוא אומר: אני אכפה עליהם, כדי לאסור על עצמו לגרש אותם.

ואתם זוכרים עכשיו כמה פסוקים יש בנביאים שאומרים: אלמלא ברית התורה הייתי מחליף אתכם עם עם אחר, אבל אני לא יכול⁶⁴. בעיקר בעמוס, בנביא עמוס כן? תראו את זה בנביא. כי יש הרבה הרבה הזדמנויות בהיסטוריה שאפשר לומר: למה הקב"ה ממשיך לבחור בעם ישראל? הוא כל כך עם קשה עורף, כן? אבל זה בלתי אפשרי. זה בלתי הפיך כפי שאמר. למשל בישעיהו: איזה ספר כריתות עמכם⁶⁵ – אין אפשרות כזה שהקב"ה יתן את הגט לישראל. הוא אסר על עצמו. איך? דווקא בכפייה של מעמד הר סיני. זה מובן? טוב. לא יוכל שלחה כל ימיו". כשבא הקדוש ברוך הוא לתת תורה על הר סיני, כפה עליהם ההר כגיגית שיקבלו תורתו. וכיון שכך, הרי ישראל אנוסתו של הקדוש ברוך הוא, יש "אונס" של הקב"ה. ואצל אנוסתו כתיב "ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו". ולא כן אצל מפתה. אם לא היה כפייה, אז המפתה לאשה הוא, יש לו אפשרות לגרש אותה, בתנאים של הגירושין. אבל כשיש אונס, וכך המצב במעמד הר סיני, וזה ההסבר של המהר"ל – אי אפשר. טוב.

מפני שמשפט האונס כפי מה שהיה המעשה המאנס. כי המאנס היה מכריח הבתולה על האישות. וכל דבר שהוא מוכרח, הוא מחויב, ולכך "לא יוכל שלחה". כפי אשר הוא עושה בעצמו האישות ההכרחי, לכך לא יסור כלל. ולכך כפה השם יתברך עליהם הר כגיגית, להיות החבור הזה הכרחי. וכל זיווג וחבור הכרחי, אין סלוק והסרה, כמו שהוא אצל המאנס אשה.

טוב, אז תראו בעצמכם בסוף, יש 2 דברים: קודם כל המהר"ל מסביר שהיתה נטייה בישראל, בעיקר בימי יחזקאל⁶⁶, להפר את ברית זהותם, את ברית התורה. כשאמרו "נהיה ככל הגויים". אז התשובה של הקב"ה היא:

וְאָמַר אֲלֵהֶם... וְהֶעֱלָה עַל רוּחְכֶם הִיזוּ לֹא תִהְיֶה... חִי אֲנִי נֶאֱמַר אֲדַנִּי יִקְוֶה אִם לֹא בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה וּבְחַמָּה שְׂפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: עַד כֹּאן.

כן, כשעם ישראל רוצה להפר את ברית התורה – זה בלתי אפשרי.

טוב, אז זה הדבר הראשון שהמהר"ל מוסיף על זה, והדבר השני זה ההמשך בגמרא עצמה: בכל זאת הגמרא מדגישה שמכל מקום אנחנו יודעים שמרצונם קיבלו את התורה. שמה תאמר: שמכיוון שכפה עליהם אין להם זכות מרצונם. יש הוכחה שמרצונם קיבלוה. מכיוון שקיבלוה בימי אחשוורוש⁶⁷. אתם זוכרים את ההמשך.

הפסק הנבואה והפסק הכפייה

ופה יש לנו את ההסבר של כל הדברים האלו. אני רוצה לסיים – שרמזתי לזה בעיקר של "וארא אל אברהם"⁶⁸. זה עצם התגלות אי הכפייה. הגמרא מסבירה את המצב של הכפייה – "כפה עליהם ה' כגיגית". והסמך בתורה זה: הביטוי "בתחתית ההר". אבל מה שצריך להבין שעצם הגילוי זה הכפייה, אבל אותו גילוי לא ניתן – רק למי שזוכה, מכיוון שכבר רצה. אז עצם הגילוי זה עצם הנבואה.

ופה זה הנקודה של הגמרא: הדר קיבלוה בימי אחשוורוש⁶⁹ מתי? בזמן הפסקת הנבואה, כי זמן אחשוורוש זה זמן הפסקת הנבואה. ויש בגמרא חולין⁷⁰ על הפסוק "הסתר אסתיר פני מכס"⁷¹ זה ספר דברים, השאלה "אסתר מן התורה מניין?" מאיפה בתורה אנחנו רואים רמז לאסתר? אז לכאורה זה רק... כך היו אומרים באוניברסיטה: "משחק מילים" – "הסתר אסתיר פני מכס" זה רמז לאסתר מן התורה... חח... ואנחנו יודעים שאסתר זה לא שם עברי, זה שם פרסי. השם העברי של אסתר היה "הדסה".

אבל הכוונה של הגמרא היא אחרת: מה שקרה בימי אסתר, בימי אחשוורוש זה הפסק גילוי הנבואה וההכרח שבא מגילוי הנבואה זה נרמז באותו פסוק: "הסתר אסתיר פני מכס". הסתרת פנים של הקב"ה נותן בחירה לאדם. זה מובן? אע"פ שאותה הסתרת פנים, מבחינת הסתרת שבתוך הסתרה זה עונש.

אני רוצה אח"כ להסביר קצת יותר. אע"פ שלפי הפשט של אותו פסוק: "הסתר אסתיר פני מכס" – זה עונש, מכל מקום מזה, מתוך זה אנחנו לומדים כי הסתרת פנים של הקב"ה נותן בסיס לבחירה של האדם. כי כשיש התגלות אין בחירה. ולכן כשיש הסתרת פנים יש בחירה. זה מובן?

ולכן אותה הסתרת פנים התחילה בימי אחשוורוש, בימי אסתר, ואע"פ כן קיבלו את התורה. קיבלו אותה מאהבה, והסימן שקיבלו – קריאת המגילה, ולכן לפי ההלכה קריאת המגילה זה מצווה לא פחות חשובה מקריאת התורה. כי קריאת המגילה זה דווקא ההוכחה שקיבלנו את התורה. ולכן כל הדינים של קריאת התורה, אותם הדינים שייכים לקריאת המגילה, כן?

אז זה מובן. אז אני חוזר על העניין שנגעתי בו: מאז בריאת העולם יש הסתרת פנים, אלא – יש נבואה. ולכן בתקופה של הנבואה, אע"פ שיש הסתרת פנים – יש גילוי שכינה. ולכן אין כל כך בחירה לאדם כלפי הקב"ה. אלא רק אם הוא מסתיר פניו מבחינת הסתרה בתוך הסתרה. כשיש הסתרה בתוך הסתרה – אז זה קללה לעולם, זה הפסקת הנבואה. זה מובן?

כשיש... בתקופה של הנבואה היתה תקופה של התגלות השכינה. אבל בתקופה של הגלות – יש גלות של השכינה. גילוי שכינה – זה הגאולה, זה סוף הגלות. וגלות – זה הסתרת השכינה, זה גלות השכינה. אבל מכל מקום, ההתמדה של עם ישראל בנאמנותו לתורה אחר הפסקת הנבואה – זה ההוכחה שברצונם, במעמד הר סיני, קיבלו את התורה. זה מובן? טוב. אז זה מה שמוסיפה הגמרא.

אבל כל זה מסביר לנו 2 דברים חשובים מאד: שהמעלה המוסרית של הנפש זה דווקא לקבל התורה פְּמַצוּוה, אבל רק מי שהוא כבר בעל מידות מרצונו – הוא יכול לקבל את התורה כמצווה וזה השכר שלו. "אשר קידשנו במצוותיו" – במה שמסר לנו את המצוות כמצוות – קידש אותנו. לשון "קידושין" כפי שמסביר המהר"ל. "קידשנו" – בלי שום אפשרות של גט. זה מובן.

האם קיימת מציאות של כפיית התורה בימינו?

והדבר השני זה ההסבר של מהי אותה כפייה. אותה כפייה זה הגילוי עצמו שמונע מהנפש את הבחירה של הרצון לבחור ברע ולא בטוב.

לכן נשאל רק שאלה אחת: ועכשיו כשאנחנו נמצאים בתקופה שאין נבואה, איפה היא אותה כפייה? אותו שכר של הרצון טוב? לא שמעתם את השאלה? עכשיו אנחנו נמצאים מאז ימי אחשוורוש, ימי אסתר ואחשוורוש, מאז סיום תקופת הנבואה אנחנו נמצאים בתקופה שאין נבואה, ולכן אין כפייה. איפה הכפייה? אם אין נבואה? אם הגדרתי את אותה כפייה כ-הכפייה של ההתגלות עצמה, עכשיו שאין התגלות, איפה?

קהל: אבל אמרנו שהכפייה היא בעצם היא דבר נצחי

מניטו: כן, אבל אני רוצה להבין איך זה מתמשך, איך זה מתבטא? התשובה היא פשוטה, כרגיל

קהל: [...]

מניטו: יפה. אה לא לא. התכוונת למשהו אחר. אחר כך נחזור לזה. מה?

קהל: בחידושים של התורה?

מניטו: אה, בלימוד התורה, פשוט. לא חידושים. בלימוד התורה. מי שלומד - נמצא באותו מצב של מעמד סיני. הוא לא יכול ל... להכחיש מה שהוא רואה בלימוד שלו. זה מובן מה שאני אומר? "וכל העם רואים את הקולות"⁷² מה... רק דקה, לפני ש... מה היתה הכוונה? לבית המקדש השלישי

קהל:

מניטו: אה כן. השכינה תחזור. גילוי השכינה תחזור. אבל השאלה שלי היתה לפני זה: ולכן ברור שרק מי שלמד, לא נשאר לנו הרבה זמן, אבל רציתי דווקא להעמיק בחטא המרגלים, בפרשת שבוע, כי אני רוצה רק לצטט משהו ואח"כ נחזור לשאלה שלך לפני שנשכח. זה יט. אז על הפסוק ג': **וּמִשָּׁה עֲלָה אֶל האלוקים** לאמור. ופה לפני שנגיע, אתם רואים: "משה על אל האלוהים" – זה דרך ארץ. "ויקרא אליו ה' מן ההר" – זה תורה. זה מובן ההבדל? הדיוק הזה מ"פרי צדיק" מקור. הוא מפרש מה שאמר אברהם – "אכן אין יראת אלוקים במקום הזה" מקור "הפרי צדיק" מפרש – אין דרך ארץ. יראת אלוקים זה דרך ארץ. אז מכיוון שמשה עלה אל האלוקים, הוא הגיע בזכות עצמו, עד היום האחרון של ספירת העומר, את כל ה... אז הוא זכה למעמד הר סיני. הוא הגיע בזכות עצמו, עד היום האחרון של ספירת העומר, אז בא שבועות. ומשה על אל האלוקים ויקרא אליו ה' מן ההר מקור. אז התחלת הפסוק: "ומשה על אל האלוקים" הגמרא אומרת את זה:

תני רבי יוסי אמר: ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו, אלמלי לא קדמו משה. במשה הוא אומר: ומשה עלה אל האלוהים. ובעזרא אומר הוא: עזרא עלה מבבל. מה עלייה האמור כאן תורה, אף עלייה האמור להלן תורה.

ולכן רק מי שזוכה לעלות לארץ זוכה לתורה. אתם רואים איך זה מתקשר? זה גמרא. מה זה עלייה של עזרא מבבל? זה עלייה של משה להר סיני. אז זה ככה כתוב.

מה שרציתי להסביר אולי בשיעור אחר נחזור על זה פעם, שדווקא השאלה שהתחלנו בה: כשהגמרא אומרת: "אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם" – מכיוון שנקברו במדבר. ולמה נקברו במדבר? מכיוון שלא רצו להיכנס לארץ ישראל, אז זה מסביר לנו שקבלת התורה זה כניסה לארץ ישראל. זה מובן כן? ויש הרבה דיוקים בפסוקים. ופה מה שנאמר בגמרא על עזרא זה מבסס את זה.

קהל: [...]

מניטו: כן. להיכנס לארץ ישראל זה קבלת התורה. זה גמרא, כן? זה ברור כן? איך רבי יוסי יכול לומר את זה?

[סוף קלטת]

מכיוון שיש קושיה, וכל אלו שעלו ולא למדו? כן? אז זה התשובה. תפסתם מעצמכם כן? זה סימן שהנשמה שלהם למדה. ואלו שלמדו ולא עלו זה סימן שהנשמה שלהם לא למדה. זה מובן? זה לא חסידות, זה פשט כן?

מכיוון שברור – מי שמרגיש בעצמו שזה הזהות שלו ואם לא הוא שם זה קבורה שלו – אז הוא יודע מה זה ברית התורה. אז כל אלו שעלו לארץ, חוץ מכל ההסברים שנותנים לעצמם – שייכים למה שהגמרא אומרת: עזרא, עלה מבבל – זה סימן שעלה להר סיני, שקיבל את התורה. אז כל אחד נותן הסבר מיוחד,

ומייסד מפלגה נוספת לכנסת. לא צריך להסביר יותר, זה ברור. אבל האמת שמרגיש שהוא לא יכול לגור בארץ שהיא בית הקברות. למשל בצרפת – כל צרפת זה בית הקברות. כרפנטרס [!]? כן?

קהל: [...] את דברי העם אל ה'

מניטו: יפה. יפה. שאני אסביר את זה. יפה, הגענו. מכיוון ש...

קהל: [...]

מניטו: לא לא. דווקא... מכאן אנחנו לומדים שכיוון שהעם אמר "כל אשר אמר ה' נעשה" אז היה אפשר לכפות עליהם את ההר. ולכן היה צריך לכתוב את זה, שמשה גילה את זה שהעם הסכים. אז מכאן אנחנו לומדים שחשוב מאד לתת תשובה לשליחות, זה פירושו של רש"י. מהחשיבות שמה אמר אנחנו לומדים את החשיבות ש-להשיב: משה מעיד, משה מעיד! שהעם מוכן. אע"פ שלא היה מוכן.

וזה סוד השליחות: אם אני שולח מישהו לאיזה משימה אז חובה על השליח להשיב לי שהמשימה התקיימה, ואם לא כן – למה אני שלחתי אותו? וזה זכותו של משה. תפסתם מה שאני אמרתי?

קהל: מהעם... ה' מתגלה דרך כל העם

מניטו: לא הבנתי בדיוק מה ש... בערך הבנתי, אבל תסביר קצת יותר

קהל: האם יש מהעם...

מניטו: נחזור לשאלה של יהודה: "עשה רצונו כרצונך". זה רצונו להתגלות! זה לא כפייה, זה רצונו

קהל: [...]

מניטו: ברור.. לא! להתגלות לבריות שלו, מרחם על כל הבריות. אין שום כפייה.

רצון ה' הוא לברוא עולם ולבחור בישראל

זה מתקשר לשאלה שהרבה שואלים: למה הקב"ה ברא את העולם? מה כפה עליו את זה? אין שום כפייה, הוא רצה. זה רצונו. אז מכיוון שאפשר – הוא מתגלה. והוא היה יודע מלכתחילה שהעם לא יכול לסבול, לכן שלח לו רבבות מלאכים כדי לעודד אותו, זה המדרש מסביר את זה (מכילתא שמות כ יד).

קהל: ... יש פסוק: כל עם ה'...

מניטו: כן, זה קשור גם כן. זה... לא, הכפייה זה מה שהמהר"ל הסביר: היה צריך ש... טוב. מי שמבין את זה מבין את סוד הנישואין. כל זה – זה סוד הנישואין: יש התקופה של האירוסין, וכשזה בטוח שהם רוצים – אז כופים עליהם. חופה. חופה זה "הר כגיגית". אבל כופים רק לאלו שרצו. זה מובן?

והחשיבות של ההסבר של ה'...

וצריך ללמוד מסכת גיטין. למשל במסכת גיטין מי שאומר - לפי התורה רשאי מישהו לומר לאשתו: "אני לא אוהב אותך. מתגרש. בית דין". אבל הגמרא לא מקבל את זה. אפילו שהוא אומר את זה 3 פעמים, אומרת: איזה שד נכנס עליו, כן? לא מקבלים את זה. צריך סיבות, ורק הבית דין מכריע אם יש סיבות. וזה לא תלוי ברצון. אע"פ שמעיקרא, מדאורייתא – זה היה ככה. מדאורייתא הפה שאסר הוא הפה שמתיר. אבל ההלכה היא לא ככה. זה הכוח של דין אישות. טוב זה מובן.

אבל מכל מקום מה שלמדנו זה הדיוק של המהר"ל על עניין החכמה הכללית של עניין המוסר: קודם כל שלמות מוסרית ואח"כ מצווה, ולא ההיפך. וזה הכישלון של התרבות המערבית שהפכה את הסדר.

יש עוד שאלה?

קהל: למדנו מרש"י ש"ויגד משה" [...]

מניטו: לא. "וישב משה" בפסוק הראשון.

קהל: אה, "וישב".

מניטו: זה מובן? "ויגד" זה עניין אחר, כן?

קהל: [...]

מניטו: לא הבנתי את השאלה

קהל: בשביל ש... אם להגיע לעניין של הרצון הראשוני, זה לא פוגם בעצם הכפייה?

מניטו: לא, דווקא זה הייחוד של מה שהתורה מסבירה לנו פה: אין דבר כזה שהקב"ה מכפה את הגורל שלו על הבריות, אלא - הוא מכפה מה שהיה הרצון של הבריות שיהיה גורלם. יש הרבה מקורות בגמרא על זה: כל ברייה וברייה נבראה לפי דעתה. שכחנו את זה בשעת הלידה. אולי אני ארחיב קצת את הדיבור על זה כי זה שאלה חשובה מאד, כן?

כי...

קהל: "לפי דעתה"

מניטו: "לפי דעתה", זהו. רצונה וציונה... במסכת ראש השנה⁷³

[סוף קלטת]

לדעתן נבראו

מה שצריך להבין הוא ככה, כי "דרך הטוב להיטיב". הכלל של כל התורה שהקב"ה ברא את העולם מכיוון שראה שזה טוב לבריות. מכיוון שצריך לזכות בזה אז אנחנו עוברים את כל מה שאנחנו עוברים בחיים, כדי להגיע לזכות בזה, כן? אבל "סוף מעשה במחשבה תחילה" – "וירא אלוהים כי טוב". ולכן הגדרה של רצון הבורא זה לא לכפות את הגזירות שלו, זה לא הדמות של מי שהתגלה בתורה. זה אלילים שעושים ככה. ולכן, מכיוון שצריך כפייה כדי שזה יהיה ממוסד – חק נתן ולא יעבור⁷⁴ כן? אז צריך רצון מקודם מהבריא.

ומה שקורה - ששכחנו את זה! שאנחנו הסכמנו לבוא לעולם, אבל מכיוון שהיה צריך לשכוח – שכחנו. אבל זה סוד החכמה: מי שכבר מגיע למדרגה של חכמה שהוא מגלה את זה, שהוא בחר בעולמו – זה נקרא "חכם". וצריך זמן כדי להגיע לזה.

ואני רגיל להסביר את זה ככה: אף אחד, בריא בנפשו, הוא רוצה להיות מישהו אחר. כל אחד רוצה להיות מה שהוא, אבל הכי טוב שאפשר. אף אחד לא רוצה לשנות את עצמו למישהו אחר. מי שרוצה לשנות את עצמו למישהו אחר זה סימן שהוא חולה נפש. והרופאים יודעים את זה. זה מובן? אז מה שצריך לגלות שכל המדרשים שמגלים שלפני הלידה – אז שוכחים את כל התורה כולה⁷⁵. ושוכחים גם כן את זה: שכל אחד ואחד לפני הלידה – הקב"ה הגדיר לו מה הגורל שלו – אתה מסכים? תיברא, אתה לא מסכים? נחכה, עד שתסכים. מי שישכים יסכים. ואי אפשר להסביר אחרת למה נולדנו.

אבל פה אני מגיע לאותה משנה: בעל כורחך אתה נולד⁷⁶, כן? אבל לפני זה בחרת. ומכיוון שבחרת מרצונך – "בעל כורחך" - זה רציני. זה מובן? וזה סוף המשנה! "ולפני מי אתה עתיד לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, לא לפני אליל שיש לו קפריזות, כן? זה מובן? זה קשור.

ו[...]. עיקר המהרה"ל הוא ככה: היה רצון טוב, אז היה צריך לכפות. הכפייה ניתנה רק למי שרוצה קודם. וזה ההיפך – זה לא פגיעה... צריך להבין את נתיב אותה כפייה.

קהל: [...]

מניטו: כן, למשל. אוהבים את ההורים [?!] זה אברהם אוהבי⁷⁷. את מי בחר הקב"ה? דווקא בישראל. ולמה? מכיוון שישראל הוא שבחר בקב"ה. וזה מה שקרה בהר סיני: שזה יהיה נצחי – "נצח ישראל לא ישקר"⁷⁸. טוב אני חושב שלמדנו את עיקר העניין באותו נושא. טוב עכשיו אם אתם רוצים, נחליט להתפלל...

הערות

¹ קרדיט ל"מתפעל" מפורום "בחדרי חרדים":

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף כה עמוד א

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת נדרים פרק ג

תוספתא עבודה זרה פרק ה

תלמוד בבלי מסכת הוריות דף ח עמוד א [מקור לא מובן – עבודה זרה?]

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ט עמוד א

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק א

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג

² תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת נדרים פרק ט

³ השיעור עוסק כמעט כולו בהכנה למעמד הר סיני ובעשרת הדיברות בשמות פרק יט. כאן פסוק ח

⁴ נדמה לי שהכוונה על רש"י פסוק ח ד"ה "וישב משה".

⁵ מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ב: וגם בך יאמינו לעולם. גם בך גם בנביאים העתידים לעמוד אחריו.

יש גם מקור מפורסם של "בעל הטורים" על פרשת בשלח פרק יד לא: לומר לך החולק על רבו כחולק על השכינה (סנהדרין קי

א) והמאמין בדברי חכמים כמאמין בדברי השכינה (מכילתא):

⁶ שמות לד כז

⁷ תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

⁸ שמות רבה פרשה כט

אמר רבי לוי: שני דברים שאלו ישראל מלפני הקב"ה: שיראו כבודו וישמעו קולו. והיו רואין את כבודו ושומעין את קולו, שנאמר (דברים ה): ותאמרו הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו. וכתוב (שם) ואת קולו שמענו מתוך האש. ולא היה בהם כח לעמוד, שכיון שבאו לסיני ונגלה להם, פרחו נשמתם על שדבר עמהם, שנאמר (שיר ה): נפשי יצאה בדברו, אבל התורה

בקשה עליהם רחמים מלפני הקב"ה. יש מלך משיא בתו והורג אנשי ביתו, כל העולם כולו שמחים ובניך מתים?! מיד חזרה נשמתן, שנאמר (תהלים יט): תורת ה' תמימה משיבת נפש.

⁹ ספר התניא, שער היחוד והאמונה, פרק ד

¹⁰ לא מצאתי מקור

¹¹ ישעיהו יא ט

¹² משלי כב ד

¹³ במדבר יד ד

¹⁴ הושע ט י

¹⁵ תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק א

¹⁶ רש"י שמות פרק ב ב ד"ה אשר הוצאתיך מארץ מצרים: כדאי היא הוצאה שתהיו משועבדים לי. דבר אחר לפי שנגלה בים כגבור מלחמה, ונגלה כאן בזקן מלא רחמים, שנאמר (שמות כד י) ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, זו היתה לפניו בשעת השעבוד, (שם) וכעצם השמים, משנגאלו, הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הן, אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שנאמר, (להלן פסוק טו) את הקולות, קולות באין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד, אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר (שמות לב יא) למה ה' יחרה אפך בעמך, לא להם צוית, לא יהיה לכם אלקים אחרים, אלא לי לבדי:

¹⁷ לא מצאתי מדרש שמדבר על חסד וגבורה

¹⁸ שמות פרק טו ג

¹⁹ אורות המלחמה פרק א: כשיש מלחמה גדולה בעולם מתעורר כח משיח...

²⁰

²¹ תלמוד בבלי מסכת יומא דף עב עמוד ב: אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב "דברים ד" וזאת התורה אשר שם משה, זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא: דאומן לה - סמא דחייא, דלא אומן לה - סמא דמותא.

²² ישעיהו פרק כח י

²³ דברים פרק יג ו

²⁴ המון מקורות. בעיקר אצל החסידים, והמקור האחרון אצל ר' צדוק מתייחס במדויק לדברי הרב על הנוצרים:

בזהר: רעיא מהימנא כרך ג (במדבר) פרשת פנחס דף רנג עמוד א; זוהר חדש כרך א פרשת אחרי מות דף פ עמוד ב; זוהר חדש כרך ב מגילת רות דף לב עמוד א;

הבעש"ט על התורה בפרשת בלק: וגלות השלישי הקשה מכולם, הוא התלמידי חכמים יראי חטא, שסובלין גלות מן תלמידי חכמים (שדין יהודאין, כאשר שמעתי על דרך הלצה) כי אלו שהרגו את זכריה היו תלמידי חכמים, ודברי פי חכם חן, כי מה שמבזין התלמידי חכמים בעיני עם הארץ, הוא על ידי התלמידי חכמים, שמבזין זה את זה, ועל ידי שמבזין עמי הארץ את התלמידי חכמים לכך מבזין בעיני האומות כנודע, וכן כתוב מפורש בספר חסידים (עין שם בסימן ר"ז ובסימן ר"ט).

ליקוטי מוהר"ן תורה כח:

המתנגדים המבזים והמחרפים יראי השם, זה מחמת שמקבלים תורה מתלמידי חכמים שדין יהודאין(א). כי ת"ח שדין יהודאין הם מקבלים תורתם מהשידין, שיש להם תורה נפולה מאלפין נפולים. ובאלפין אלו כתיב בשלמה (מלכים א' ה'), וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף. כי שלמה זכה להם בקדושה, אבל ת"ח שדין יהודאין מקבלים מהם דרך הקליפות. ובשביל זה כל דיבורם דרך משל ומליצה וטעמים נפלאים, כי שרשה מאלו אלפין הנ"ל. ואלו הת"ח, נאמר עליהם (ישעי' ז') המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם אלקים

ר' צדוק הכהן מלובלין - דברי חלומות אות כב:

וכבר נתבאר במקום אחר גם כן כי רוחין ושדין ולילין הם תפארת יסוד מלכות דקליפה ושדין ביסוד דקליפה וזהו שדין יהודאין הנזכר בזה"ק והם הנוצרים מטפי קרי של יהודאין ואנשים גדולים [כדרך שאמרו בעירובין (י"ח ב) באדם הראשון] שראו לאונסן.

²⁵ דברים פרק לב מג

²⁶ תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנו עמוד א

²⁷ תפילת "עלינו לשבח"

²⁸ הכוונה כנראה לישיעיהו לייבוביץ'. א.ק.

²⁹ במדבר כו יא

³⁰ תהלים קיא א

³¹ תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יד עמוד ב על בן זומא "שהציץ ונפגע"

³² תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סנהדרין פרק ד

³³ ירמיהו פרק יב א

³⁴ תהלים יח ט

35 תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד ב

36 תלמוד בבלי מסכת נדרים דף פא עמוד א: הזהרו בערבובייתא, הזהרו בחבורה, הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה, שנאמר: "במדבר כד" יל מים מדליו, שמהן תצא תורה. ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן? אמר רב יוסף: שלא יאמרו תורה ירושה היא להם.

37 הברכה השנייה לפני ק"ש תפילת שחרית

38 עמוס פרק ג ב

39 זוהר כרך ג פרשת אחרי מות דף עג עמוד א

40 יחזקאל פרק לה יג

41 ילקוט שמעוני תהלים סימן תרפב; גם התניא באגרת הקודש פרק א

42 ביטוי שרווח מאד בסוגיה של גט האשה. נמצא למכביר במסכת גיטין, בירושלמי ובבבלי.

43 תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ה עמוד א: מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר: אם מקבלין ישראל את התורה – מוטב, ואם לאו – אחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

44 ראה שיעורי הרב ב"דרך חיים" על המשנה באבות של "הוון מתוונים בדין".

45 שמות פרק לב: וְבִיּוֹם פְּקֻדֵי וּפְקֻדֵי עֲלֵהֶם חֲטָאֵתָם:

רש"י על המקום: וביום פקדי וגו' – עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל:

46 רש"י שמות פרק יט: את דברי העם וגו' – תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו:

47 המשך השיעור: (דרך אגב, לפני שאני אשכת, אני יכול לקבל ספר שמות עם "תורה תמימה". תבקש מיוסי. לא, זה לא נמצא פה, במשרד שלי).

48 שמות פרק כ טז: וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל יִדְבַר עִמָּנוּ אֱלֹקִים פֶּן נָמוּת:

49 תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ב עמוד ב

הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבש"ע, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: כל מה שעשיתם – לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם גשרים ליטול מהם מכס, כרכים – לעשות בהם אנגריא, מלחמות אני עשיתי, שנאמר: "שמות טו" ה' איש מלחמה, כלום יש בכם מגיד זאת? שנאמר: "ישעיהו מג" מי בכם יגיד זאת, ואין זאת אלא תורה, שנאמר: וזאת התורה אשר שם משה! מיד יצאו מלפניו בפחי נפש. וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מידי, מאי טעמא עיילא? אמרי: אינהו סתרי בית המקדש ואנן בנינן. וכן לכל אומה ואומה. וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מידי, מ"ט עיילי? סברי: הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל. מאי שנא הני דחשיבי, ומאי שנא הני דלא חשיבי להו? משום דהנך משכי במלכותייהו עד דאתי משיחא. אומרים לפניו: רבש"ע, כלום נתת לנו ולא קיבלנוה? ומי מצי למימר הכי? והכתיב: "דברים לג" ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, וכתיב: "חבקוק ג" אלוה מתימן יבוא וגו', מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן? א"ר יוחנן: מלמד שהחזירה הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה! אלא הכי אמרי: כלום קיבלנוה ולא קיימנוה? ועל דא תברתהון, אמאי לא קבלתוה? אלא כך אומרים לפניו: רבש"ע, כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל?

50 משנה מסכת אבות פרק ה טז

51 גם במסכת עבודה זרה דף ג עמוד א

52 הלל הגדול, פרק קלו בתהלים, מופיע פסוקי דזמרה בתפילת שבת

53 מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק מ: כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל הדבר בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם. אי זה אהבה שהיא תלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר. ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויונתן:

54 משנה מסכת אבות פרק ב

55 נשמע גם מהר"ל

56 בראשית פרק יח א

57 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

58 תהלים פרק א פסוק ב

59 לא מצאתי

60 ויקרא רבה (וילנא) פרשת צו פרשה ט

61 תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כה עמוד א: הלא היא כתובה על ספר הישר – מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים.

פירוש רש"י על הגמרא: ספר אברהם כו' – היינו ספר בראשית שמעשה אבות כתובים בו.

62 לא מצאתי מקור

63 נשמע באמת כמו "הרב" אבל אולי זה "העם"?

⁶⁴ עמוס פרק ט פסוק ח: הנה עיני יקוני יקוק בממלכה החשקה והשמדתי אתה מעל פני האדמה אפס כי לא השמיד אשמיד את

בית יעקב נאם יקוק:

⁶⁵ ישעיהו פרק נ א

⁶⁶ פרק כ

⁶⁷ תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

⁶⁸ בראשית פרשת וארא

⁶⁹ תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

⁷⁰ תלמוד בבלי מסכת חולין דף קלט עמוד ב

⁷¹ דברים פרק לא יח

⁷² שמות פרק כ פסוק טו

מתוך שיעורי הרב על תפילת שמונה עשרה:

והפסוק שאומר: "וכל העם רואים את הקולות", מה ראו? מה זאת אומרת "לראות קול"? יש לנו דוגמא. זה הכתב. כשאנחנו לומדים מהכתב אנחנו רואים את הקולות. זה מובן, כן? ולכן לפי התורה, רק את אותיות האלפא ביתא אפשר לצייר בבית כנסת. כל תמונה אחרת - יש סכנה של עבודה זרה. רק האותיות. מכיוון שכתוב: "וכל העם רואים את הקולות". מה ראו? ראו את האותיות. כי האותיות זה... זה מובן? כן? זה הקול שאפשר לראות אותו.

⁷³ תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יא עמוד א

ההוא כדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: כל מעשה בראשית (לקומתן) (מסורת הש"ס: [בקומתן]) נבראו, לדעתן נבראו, לצביון נבראו. שנאמר +בראשית ב+ ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, אל תקרי צבאם אלא צביונם.

רש"י שם, ד"ה לדעתם: שאלם אם חפצין להבראות, ואמרו: הן.

⁷⁴ תהלים פרק קמח ו

⁷⁵ תלמוד בבלי מסכת נדה דף ל עמוד ב: ת"ש: בסוד אלוה עלי אהלי. וכיון שבא לאויר העולם - בא מלאך וסטרו על פיו,

ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר (בראשית ד') לפתח חטאת רובץ.

⁷⁶ משנה מסכת אבות פרק ד כב

⁷⁷ ישעיהו פרק מא פסוק ח

⁷⁸ שמואל א פרק טו כט